

2.2. NEDJELOTVORNA ISTRAGA

PREDMET *POLTORATSKIY PROTIV UKRAJINE*
(predstavka broj 38812/97)

PRESUDA
Strazbur, 29. april 2003.

U predmetu *Poltoratskiy protiv Ukrajine*,

Evropski sud za ljudska prava (Četvrto odjeljenje), koji je zasjedao u vi-
jeću u sljedećem sastavu:

N. BRATZA, *predsjednik*,

E. PALM,

J. MAKARCZYK,

V. STRÁŽNICKÁ,

M. FISCHBACH,

V. BUTKEVYCH,

R. MARUSTE, *sudije*,

i M. O'BOYLE, *sekretar Odjeljenja*,

pošto je razmatrao predmet na zatvorenoj sjednici 25. marta 2003,
donosi sljedeću presudu, usvojenu istog dana:

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu predstavke (br. 38812/97) protiv Ukra-
jine koju je Evropskoj komisiji za ljudska prava (u daljem tekstu „Komisija“)
u skladu sa nekadašnjim članom 25 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i
osnovnih sloboda (u daljem tekstu „Konvencija“) podnio ukrajinski držav-
ljanin, Borislav Yevgenyevich Poltoratskiy (u daljem tekstu „podnosilac pred-
stavke“), 19. septembra 1997.

2. Podnosioca predstavke su zastupali njegov otac, Y. N. Poltoratskiy, I.
G. Voskoboynikov i kasnije O. O. Kostyan. Vladu Ukrajine (u daljem tekstu
„Država“) je zastupala njena zastupnica, V. Lutkovska, iz Ministarstva pravde.

3. Predmet se odnosi na uslove u kojim je podnosilac predstavke čekao
izvršenje smrtno kazne u zatvoru u Ivano-Frankivsku, i postupanja prema
njemu u tom zatvoru.

4. Komisija je 30. oktobra 1998. proglasila predstavku prihvatljivom u
jednom dijelu. Od 23. do 26. novembra 1998. godine Komisija je posjetila

Kijev i zatvor u Ivano-Frankivsku. Ona je u svom izvještaju od 26. oktobra 1999. (nekadašnji član 31 Konvencije)¹ iznijela mišljenje da nije došlo do povrede člana 3 u pogledu pritužbi podnosioca predstavke u vezi sa zlostavljanjem u zatvoru u Ivano-Frankivsku (jednoglasno), da je došlo do povrede člana 3 zbog uslova u kojim je podnosilac predstavke tamo zatvoren (jednoglasno), da je došlo do povrede člana 3 zbog toga što nije sprovedena djelotvorna istraga u vezi sa tvrdnjama podnosioca predstavke o zlostavljanju u zatvoru (dvadeset i četiri glasa protiv jednog), da je došlo do povrede člana 8 (jednoglasno) i da je došlo do povrede člana 9 (jednoglasno).

5. Komisija je 11. septembra 1999. predstavku uputila Sudu, u skladu sa odredbama koje su se primjenjivale prije stupanja na snagu Protokola br. 11 uz Konvenciju (čl. 5, st. 4 Protokola br. 11 i nekadašnji čl. 47 i 48 Konvencije). Ona je dodijeljena Četvrtom odjeljenju Suda (pravilo 52, st. 1 Poslovnika Suda). U tom Odjeljenju, Vijeće koje će odlučivati o predmetu formirano je u skladu sa pravilom 26, stav 1.

6. Pošto se konsultovao sa stranama u postupku, predsjednik Vijeća je odlučio da je u interesu ispravne primjene Konvencije da se postupak u ovom predmetu vodi zajedno sa onim u predmetima *Nazarenko protiv Ukrajine*, *Aliiev protiv Ukrajine*, *Dankevich protiv Ukrajine*, *Khokhich protiv Ukrajine* i *Kuznetsov protiv Ukrajine* (predstavke br. 39483/98, 41220/98, 40679/98, 41707/98 i 39042/97) (pravilo 43, st. 2).

7. Podnosilac predstavke i Država su podnijeli svoje napomene o meritumu (pravilo 59, st. 1).

8. Sud je 1. novembra 2001. promijenio sastav svojih Odjeljenja (pravilo 25, st. 1). Ovaj predmet je dodijeljen novoformiranom Četvrtom odjeljenju.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

A. Pregled događaja

9. Oblasni sud u Ivano-Frankivsku (*обласний суд*) je 12. decembra 1995. podnosioca predstavke proglasio krivim za ubistvo četiri osobe, osudio ga na smrt i naredio oduzimanje njegove lične imovine.

10. Vrhovni sud (*Верховний суд*) je 22. februara 1996. potvrdio odluku prvostepenog suda. Vlasti odgovorne za blok za izolaciju u Oblasnoj upravi Ministarstva unutrašnjih poslova u Ivano-Frankivsku (*Адміністрація слідчої ізоляції Управління міністерства внутрішніх справ*) su podnosioca predstavke prebacile u jednu od ćelija namijenjenih osobama koje čekaju izvršenje smrtne kazne.

1 *Bilješka Sekretarijata*. Primjerak izvještaja Komisije se može dobiti u Sekretarijatu.

11. Predsjednik Ukrajine je 11. marta proglasio moratorijum na izvršenje. U presudi br. 11пп/99 od 29. decembra 1999, Ustavni sud Ukrajine je zaključio da su odredbe Krivičnog zakonika koje se odnose na smrtnu kaznu u suprotnosti sa Ustavom Ukrajine. Posljedica toga je bila da su smrtne kazne zamijenjene kaznama doživotnog zatvora Zakonom br. 1483-III od 22. februara 2000.

12. Oblasni sud u Ivano-Frankivsku je 2. juna 2000. smrtnu kaznu izrečenu podnosiocu predstavke zamijenio kaznom doživotnog zatvora.

B. Činjenice

13. Činjenice ovog slučaja koje se tiču uslova u kojima je podnosilac predstavke bio zatvoren u zatvoru u Ivano-Frankivsku i događajima koji su se tamo odvijali su sporne.

14. Činjenično stanje, na način na koji ga je predstavio podnosilac predstavke, izloženo je u nastavku, u stavovima 17 do 23. Činjenično stanje, na način na koji ga je predstavila Država, izloženo je u stavovima 24 do 30.

15. Opis materijala koji je Sudu dostavila Komisija može se vidjeti u nastavku, u stavovima 31 do 58.

16. Da bi utvrdila činjenice o kojima postoji spor, tj. o uslovima u kojim je podnosilac predstavke zatvoren i događajima koji su nastupili u zatvoru u Ivano-Frankivsku, Komisija je sproveda sopstvenu istragu, u skladu sa nekadašnjim članom 28, stav 1(a) Konvencije. U tu svrhu, Komisija je ispitala niz dokumenata koje su priložili podnosilac predstavke i Država kako bi potkrijepili svoje tvrdnje i imenovala trojicu delegata da prikupe dokaze od svjedoka, na saslušanjima održanim u Ministarstvu pravde u Kijevu 23. i 26. novembra 1998, i u Ivano-Frankivsku 24. i 25. novembra 1998. Ocjena dokaza i zaključci do kojih je došla Komisija su ukratko izloženi u nastavku, u stavovima 59 do 75.

1. Činjenice slučaja prema navodima podnosioca predstavke

17. Oblasni sud u Ivano-Frankivsku je 12. decembra 1995. podnosioca predstavke proglasio krivim za ubistvo četiri osobe, osudio ga na smrt i naredio oduzimanje njegove lične imovine. Nakon prvostepene presude, on je smješten u zasebnu ćeliju. Nije mu dozvoljeno da piše svojoj porodici, niti da primi posjetu advokata. On je nekoliko puta tražio dozvolu da se sastane sa svojim advokatom.

18. Vrhovni sud je 22. februara 1996. potvrdio presudu prvostepenog suda. Na osnovu odluke vlasti odgovornih za blok za izolaciju Ministarstva unutrašnjih poslova, podnosilac predstavke je prebačen u ćeliju namijenjenu zatvorenicima koji čekaju izvršenje smrtne kazne. Advokat podnosioca predstavke je 30. marta 1996. zahtjevao da ga vidi kako bi mu predao odluku Vrhovnog suda. Upravnik zatvora mu nije dao dozvolu za to.

19. Uslovi zatvaranja lica osuđenih na smrt bili su propisani Zakonom o pritvoru iz 1993. (u daljem tekstu „Zakon“) i Instrukcijom od 20. aprila 1998. godine (u daljem tekstu „Instrukcija“), čiji je sadržaj bio stroga državna tajna. Prema pravilima iz Instrukcije, bilo je zabranjeno šetati na otvorenom, gledati televiziju, kupovati novine i primati pakete sa hranom od rodbine. Instrukcija je, stoga, podnosioca predstavke sprječavala da ostvaruje prava garantovana Zakonom.

20. U odgovoru na pritužbu oca podnosioca predstavke u vezi sa uslovima u kojim je podnosilac predstavke bio zatvoren, zamjenik načelnika Uprave Ministarstva unutrašnjih poslova u Ivano-Frankivsku se pozvao na Instrukciju. Štaviše, prema informacijama koje je otac podnosioca predstavke dobio od zamjenika upravnika zatvora, izgleda da se na njega Zakon nije primjenjivao. Da je Zakon bio primjenljiv na podnosioca predstavke, on bi, prema članu 9, stav 1 i članu 13, imao pravo da svakog dana vježba na otvorenom, prima pakete dva puta mjesečno i gleda televiziju. Međutim, ovo je bilo strogo zabranjeno od 1995. do 1998. Do septembra 1997. podnosiocu predstavke je takođe bilo zabranjeno da šalje i prima poštu. Tek tada je zamjenik upravnika zatvora usmeno obavijestio majku podnosioca predstavke da on može da šalje i prima poštu. Osim toga, njegovom ocu nije bilo dozvoljeno da ga posjeti 29. maja 1995. i 10. juna i 31. jula 1996, bez ikakvog obrazloženja zatvorske uprave. Od jula 1996. nadalje, umjesto posjeta jednom mjesečno u trajanju do dva sata, ocu podnosioca predstavke je dozvoljavano da podnosioca predstavke posjeti jednom u tri mjeseca, na ne više od sat vremena.

21. Kad su u pitanju posjete sveštenika, otac podnosioca predstavke i članovi sveštenstva su od zatvorske uprave i odgovornih za blok za izolaciju u Oblasnoj upravi Ministarstva unutrašnjih poslova u Ivano-Frankivsku više puta neuspješno tražili da podnosiocu predstavke bude dozvoljeno da primi posjetu sveštenika.

22. Podnosilac predstavke je naposljetku izjavio da se nekoliko puta žalio na uslove u kojim je bio držan. On je takođe od uprave zatvora bezuspješno tražio da mu se dozvoli da uputi predstavku Evropskoj Komisiji za ljudska prava.

23. U dopisu Komisiji od 6. marta 1998, otac podnosioca predstavke je naveo da je 4. marta 1998. vidio svog sina, koji mu je pričao o kontroli koju je sredinom februara 1998. sprovela komisija iz Ministarstva unutrašnjih poslova. Pošto je komisija otišla, podnosilac predstavke je premješten u ćeliju koja je bila lošije opremljena i prljava. Prozor ćelije je bio potpuno zamračen. Kofa kojom se spirao nužnik je bila odnijeta, pa toalet nije mogao biti valjano čišćen, što je izazivalo nesnosan smrad. Osim toga, podnosiocu predstavke je davano svega 25 cl tople vode za pripremu čaja i mlijeka. Svo njegovo posuđe je bilo sklonjeno. Biblija mu je bila oduzeta. Nije mu bilo dozvoljeno da čita časopise, a bilježnica i kalendar su mu bili oduzeti.

2. Činjenice slučaja prema navodima Države

24. Država je istakla da su pravni položaj i uslovi zatvaranja osoba osuđenih na smrt bili uređeni Zakonom i Zakonikom o krivičnom postupku. Prema članu 8 Zakona, osoba osuđena na smrt je u zatvoru držana odvojeno od ostalih zatvorenika.

Ćelija u koju je podnosilac predstavke prebačen nakon što je njegova kazna postala pravosnažna bila je u skladu sa sanitarnim i higijenskim pravilima propisanim u članu 11 Zakona: ćelija je bila površine 9 kvadratnih metara i imala je ležaj, sto, dovoljno prirodne svjetlosti i sijalicu, grijanje, tekuću vodu i toalet.

25. Podnosiocu predstavke su bila obezbijeđena tri obroka dnevno, uobičajena odjeća i obuća, kao i druge stvari za svakodnevnu upotrebu. Zdravstvena njega, liječenje, profilaktičke i anti-epidemijske mjere protiv zaraznih bolesti su bile organizovane i sprovedene u skladu sa zakonima o zaštiti zdravlja.

26. Prema članu 12 Zakona, prije nego što bi kazna bila izvršena, zatvorenicima osuđenim na smrt bi, po pravilu, dozvolom suda u čijoj nadležnosti je bio njihov predmet, bile dozvoljene posjete rođaka i drugih osoba, najviše jednom mjesečno. Trajanje posjete je bilo najviše dva sata. Nakon što bi o predmetu odlučio drugostepeni sud, posjete advokata i pravnih savjetnika je mogao odobriti direktor Centralne uprave Ministarstva unutrašnjih poslova, načelnik oblasne uprave Ministarstva unutrašnjih poslova ili njegov zamjenik odgovoran za blok za izolaciju. Prema članu 12 Zakona, posjete branioca su dozvoljavane bez ograničenja u pogledu njihove učestalosti i trajanja.

27. Roditelji podnosioca predstavke i njegov advokat su 13. decembra 1995, nakon prvostepene presude, dobili dozvolu da ga posjete. Roditelji su podnosioca predstavke posjetili 21. decembra 1995. i 7. januara 1996.

Advokat podnosioca predstavke ga je posjetio 21. decembra 1995. i 7. januara 1996. Tokom perioda od 22. februara 1996. do 29. decembra 1997, roditelji podnosioca predstavke su od Oblasne uprave Ministarstva unutrašnjih poslova u Ivano-Frankivsku tražili dozvolu da ga posjete 24. februara, 4. marta, 5. aprila, 4. maja, 2. jula, 1. oktobra, 18. novembra i 25. decembra 1996, i 3. i 20. juna i 19. septembra 1997. Dozvole su dobili za posjete 24. februara, 5. marta, 5. aprila, 4. maja, 2. jula, 4. oktobra i 4. decembra 1996, i 4. marta, 4. juna, 4. septembra i 4. decembra 1997.

28. Advokat podnosioca predstavke je tražio dozvolu da ga posjeti 25. aprila, 11. novembra, i 18. i 19. decembra 1996. Za prvu posjetu dozvolu je dobio 7. maja 1996. a za druge posjete onda kada ih je i zahtjevao.

29. Osobama osuđenim na smrt je bilo dozvoljeno da šalju neograničen broj pisama. Tokom perioda od 1995. do 1998. podnosilac predstavke je poslao 31 pismo: 24 u vezi sa svojim krivičnim postupkom i sedam rodbini. Podnosilac predstavke je dozvolu da šalje pisma rodbini od Oblasne uprave Mini-

starstva unutrašnjih poslova prvi put tražio 17. septembra 1997. Poslije toga, poslao je pisma svojim roditeljima 19. i 26. novembra i 31. decembra 1997, i 5, 16, 20. i 30. januara, 3. februara, 11. marta, 6. aprila, 15. maja, 17. juna, 6. jula, 10. avgusta, 15. septembra, 22. oktobra, 13. novembra i 11. decembra 1998. Pisma od roditelja je dobio 18. i 29. septembra, 19. oktobra, 20. novembra i 24. decembra 1997, i 16. i 26. januara, 6, 10. i 23. februara, 14. i 16. marta, 17. aprila, 14. maja, 1. i 8. juna, 1. i 30. jula, 20. avgusta, 29. septembra, 10, 22. i 27. oktobra, 4, 20, 26. i 30. novembra i 4, 17. i 21. decembra 1998.

30. Država je dalje navela da je glavni državni tužilac sproveo detaljnu istragu povodom pritužbi podnosioca predstavke i njegovih roditelja u vezi s upotrebom nezakonitih metoda u istrazi u predmetu podnosioca predstavke, tačnije mučenja i brutalnog i nečovječnog postupanja. Njihove tvrdnje nije su dokazane i proglašene su neosnovanim. Konkretno, pritužbe podnosioca predstavke, njegovih roditelja, njegovog zastupnika i njegovog branioca primljene su 11. marta, 8. aprila, 13, 14. i 29. maja, 24. jula, 11. septembra i 25. oktobra 1996, i 5. i 17. marta, 19. maja i 25. jula 1997, i na njih je odgovoreno 20. i 23. marta, 23. i 24. aprila, 23. maja, 27. juna, 1. avgusta, 30. septembra i 14. novembra 1996, i 28. i 31. marta i 20. maja 1997. Ova prepiska i postupak u vezi sa pritužbama podnosioca prepiske i njegovih roditelja prekinuti su 31. jula 1997. u skladu sa članom 12 Zakona.

C. Dokumentacija iznijeta pred Sud

31. Dopisom od 26. maja 1998, upravnik zatvora je odgovorio na pritužbu koju je podnio otac podnosioca predstavke i obavijestio ga da je osobama osuđenim na smrt dozvoljeno da pošalju dvanaest pisama godišnje. On je takođe naveo da je podnosilac predstavke svjestan svojih prava i obaveza.

32. U dopisu od 10. avgusta 1998, oblasni tužilac u Ivano-Frankivsku je obavijestio oca podnosioca predstavke da su posjećivanje i prepiska osoba osuđenih na smrt regulisani Instrukcijom, a ne Zakonom, na koji se otac podnosioca predstavke pozivao u svojoj pritužbi.

33. U pisanoj pritužbi od 4. septembra 1998. poslatoj oblasnom tužiocu, roditelji podnosioca predstavke su, između ostalog, naveli da tri mjeseca nijesu vidjeli podnosioca predstavke, da od 5. jula 1998. od njega nijesu dobili nijedno pismo, da su 2. septembra saznali da je on bio prebijan i ponižavan, da je gospodin Ivashko, zamjenik upravnika zatvora, intervenisao tokom njihove posjete 2. septembra 1998. kada je podnosilac predstavke počeo govoriti o uslovima u zatvoru, i da za godinu dana i šest mjeseci podnosiocu predstavke, uprkos njegovim zahtjevima, nije dozvoljeno da ga posjeti sveštenik.

34. U dopisu od 10. septembra 1998, oblasni tužilac je obavijestio oca podnosioca predstavke da su posjete podnosiocu predstavke i prepiska sa njim regulisani nacionalnim zakonodavstvom i da zatvorska uprava djeluje u skladu sa tim zakonodavstvom.

35. Zamjenik oblasnog tužioca u Ivano-Frankivsku je 10. septembra 1998. poslao izvještaj glavnom državnom tužiocu. Izvještaj se ticao istrage sprovedene u vezi sa pritužbom oca podnosioca predstavke o navodnom nezakonitom postupanju zatvorske uprave u pogledu prepiske i posjeta podnosiocu predstavke. U izvještaju se zaključuje da istragom nije utvrđena bilo kakva povreda prava podnosioca predstavke od strane zatvorske uprave.

36. Otac podnosioca predstavke je 11. septembra 1998. poslao pritužbu gospodinu Shtanku, direktoru Državne uprave za izvršenje sankcija, na koju je ovaj odgovorio 4. septembra 1998. Gospodin Shtanko je odgovorio da je podnosilac predstavke smješten u samicu jer je prekršio pravila. Dalje, istraga nije pokazala da je protiv podnosioca predstavke bila upotrebljavana bilo kakva fizička sila, niti da ga je zatvorska uprava ponižavala ili mu ograničavala prava, što je i sam podnosilac predstavke potvrdio. Otac podnosioca predstavke je takođe obaviješten da posjete, uključujući posjete sveštenika, može odobriti Oblasna uprava Ministarstva unutrašnjih poslova u Ivano-Frankivsku.

37. Roditelji podnosioca predstavke su 23. oktobra 1998. oblasnom tužiocu, Oblasnoj upravi Ministarstva unutrašnjih poslova i upravniku zatvora podnijeli zahtjev da se formira nezavisna ljekarska komisija kako bi se utvrdilo zdravstveno stanje podnosioca predstavke. Oni su tvrdili da su zatvorenici u ovom zatvoru bili mučeni, što je dovelo do toga da jedan od njih pokuša da se ubije, ili je neko pokušao da ga ubije. Upravnik zatvora je 3. novembra 1998. obavijestio roditelje podnosioca predstavke da je njihov zahtjev odbijen pošto nije bilo tragova mučenja ili upotrebe bilo kakve fizičke sile protiv podnosioca predstavke i pošto je njegovo zdravstveno stanje bilo zadovoljavajuće.

38. Roditelji podnosioca predstavke su 23. i 24. oktobra 1998. poslali pismo gospođi Leni Fischer, tada predsjednici Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope. Oni su se žalili da su podnosilac predstavke i jedan od zatvorenika koji je bio smješten s njim, gospodin Kuznetsov, bili mučeni, usljed čega je ovaj drugi pokušao samoubistvo, i tvrdili da su oni onda odvedeni u bolnicu i da je gospodin Kuznetsov bio paralizovan. Roditelji su se još žalili da im je zabranjeno da vide podnosioca predstavke.

39. Pismom od 26. oktobra 1998, roditelji podnosioca predstavke su obavijestili Komisiju da se „u ustanovi BI 304/199 u Ivano-Frankivsku desio nezakonit pokušaj ubistva nepravredno osuđenih M. Kuznetsova i B. Poltoratskog, i da je Vlada pokušala da sakrije tu činjenicu.“

40. Podnosilac predstavke je potpisao rukom pisani ljekarski izvještaj od 28. oktobra 1998. U izvještaju se navodi da podnosilac predstavke nije pokazao bilo kakve znake prebijanja i da je njegovo zdravstveno stanje zadovoljavajuće.

41. U rukom pisanoj izjavi od 28. oktobra 1998. podnosilac predstavke je naveo da protiv njega nije korišćena fizička sila, da su sve disciplinske mjere

koje su mu izrečene bile opravdane i da su pritužbe njegovih roditelja bile neosnovane.

42. Kao odgovor na pritužbu oca podnosioca predstavke zbog mučenja i na njegov zahtjev da se formira nezavisna ljekarska komisija koja bi utvrdila zdravstveno stanje podnosica predstavke, Oblasna uprava za izvršenje sankcija Ministarstva unutrašnjih poslova je 29. oktobra 1998. usvojila izvještaj. U izvještaju se navodi da su 28. oktobra zatvorski ljekari pregledali podnosioca predstavke i da nijesu pronašli tragove fizičkih povreda. U izvještaju se takođe navodi da je podnosilac predstavke negirao da je bio mučen.

43. U dopisu od 30. oktobra 1998, zamjenik načelnika Oblasne uprave Ministarstva unutrašnjih poslova je obavijestio majku podnosioca predstavke da je njena pritužba zbog mučenja kojem je podnosilac predstavke navodno bio podvrgnut ispitana i da je utvrđeno da je neosnovana. Ljekarski pregled podnosioca predstavke nije pokazao bilo kakve tragove mučenja. Shodno tome, nije bilo razloga da se formira ljekarska komisija koja bi ispitivala navode o mučenju.

44. Zamjenik Oblasnog tužioca je dopisom od 2. novembra 1998. obavijestio Glavnog tužioca o nalazima istrage sprovedene povodom pritužbe oca podnosioca predstavke u vezi sa ograničenjima prepiske i posjeta podnosiocu predstavke, prekidom posjete roditelja podnosioca predstavke 2. septembra 1998. od strane zatvorske uprave i fizičkim mučenjem kome je podnosilac predstavke bio podvrgnut. U dopisu se navodi da se, kad su u pitanju ograničenja prepiske i posjeta podnosiocu predstavke, otac pogrešno pozivao na Zakon, koji se nije primenjivao na tu kategoriju zatvorenika, da je zatvorski službenik opravdano prekinuo posjetu, i da je podnosilac predstavke 25. septembra 1998. podvrgnut detaljnom ljekarskom pregledu kojim nijesu utvrđene bilo kakve fizičke povrede. Na kraju, objašnjeno je da je podnosilac predstavke smješten u samicu 26. avgusta 1998. jer je prekršio zatvorska pravila kada je odbio da ga zatvorski čuvar pretrese po povratku iz dnevne šetnje.

45. Zamjenik Oblasnog tužioca je dopisom od 20. novembra 1998. odgovorio na pritužbu majke podnosioca predstavke u vezi sa fizičkim mučenjem kome je podnosilac predstavke navodno bio podvrgnut i na njen zahtjev da se izvrši ljekarski pregled podnosioca predstavke. On je naveo da je 28. oktobra 1998. podnosilac predstavke prošao ljekarski pregled kojim je utvrđeno da su optužbe o mučenju neosnovane. Podnosilac predstavke je potvrdio sadržaj ljekarskog nalaza i potpisao ga.

46. Oblasni tužilac je dopisom od 23. novembra 1998. obavijestio oca podnosioca predstavke da je utvrđeno da su neosnovani njegovi navodi o nezakonitim radnjama zatvorske uprave.

47. Zamjenik načelnika Oblasne uprave Ministarstva unutrašnjih poslova je dopisom od 30. novembra 1998. obavijestio zastupnika podnosioca predstavke, gospodina Voskoboynikova, da mu ne može biti izdata dozvola

da posjeti podnosioca predstavke, pošto je on već imao posjetu rodbine tog mjeseca.

48. Državna uprava za izvršenje sankcija je dopisom od 8. decembra 1998. obavijestila oca podnosioca predstavke da je detaljna istraga pokazala da je njegova pritužba o nezakonitom pokušaju da se njegov sin ubije bila neosnovana i da je zdravstveno stanje njegovog sina zadovoljavajuće.

49. Podnosilac predstavke je 22. decembra 1998. od načelnika Oblasne uprave Ministarstva unutrašnjih poslova tražio dozvolu da vidi sveštenika. Njegov zahtjev je usvojen i on je vidio sveštenika 26. decembra 1998.

50. Dopisom od 15. februara 1999, upravnik zatvora je obavijestio oca podnosioca predstavke da je njegova pritužba od 22. januara 1999. ispitana. On je naveo da je osobama osuđenim na smrt dozvoljeno da prime dva paketa godišnje, ali ne pakete sa hranom.

51. Odlukom od 5. marta 1999, Viši tužilac je odbacio krivičnu prijavu roditelja podnosioca predstavke protiv zamjenika Oblasnog tužioca. On je odbio da pokrene krivični postupak protiv njega jer nije bilo dokaza da je izvršio krivično djelo. On je, između ostalog, naveo da se Zakon ne primjenjuje na uslove zatvaranja zatvorenika koji čekaju izvršenje smrtno kazne. Ovi uslovi su regulisani Instrukcijom, na koju se primjenjuju pravila o državnoj tajni.

52. Prema zatvorskoj evidenciji, roditelji podnosioca predstavke su podnijeli zahtjev da ga posjete 19. septembra 1997, i 4. marta, 8. aprila, 19. juna, 22. jula, 2. novembra i 1. decembra 1998. godine. Dozvola im je data 7. oktobra 1997, i 4. marta, 22. aprila, 20. avgusta, 17. novembra i 11. decembra 1998. za posjete koje su se desile 4. decembra 1997. i 4. marta, 12. juna, 2. septembra i 26. novembra 1998. i 4. januara 1999. Zahtjev od 19. juna 1998. nije bio odobren.

53. Prema zatvorskoj evidenciji, podnosilac predstavke je roditeljima poslao pisma 17. septembra, 19. i 26. novembra, i 31. decembra 1997, i 5, 16, 20. i 30. januara, 3. februara, 11. marta, 6. aprila, 15. maja, 17. juna, 6. jula, 10. avgusta, 15. septembra, 22. oktobra, 13. novembra i 11. decembra 1998. On je primio pisma od njih i drugih osoba 18. i 29. septembra, 19. oktobra, 20. novembra i 24. decembra 1997, i 16. i 26. januara (dva pisma), 6, 10, 17. i 23. februara, 6, 14. i 16. marta, 6, 17, 20, 27. i 29. aprila, 14. maja, 1, 8. i 30. juna, 1, 20. i 30. jula, 20. avgusta (dva pisma), 29. septembra, 10, 22. (dva pisma) i 27. oktobra, 4, 13, 20, 26. i 30. novembra, 4, 17. i 21. decembra 1998.

54. U nedatiranom dokumentu, gospodin Y. M. Pavlyuk, zamjenik načelnika bloka za izolaciju, izjavio je da u periodu od 11. septembra 1997. do 18. decembra 1998. ni podnosilac predstavke ni njegovi roditelji nijesu tražili da se podnosiocu predstavke dozvoli da vidi sveštenika. On je još izjavio da tokom navedenog perioda niko iz redova sveštenstva nije tražio takvu dozvolu.

55. Prema zdravstvenom kartonu podnosioca predstavke, njemu je načinjen rendgenski snimak i izvršen test krvi 23. aprila 1998. godine. Zatvorski psihijatar je podnosioca predstavke vidio 25. septembra, 1. i 28. oktobra, 9, 19. i 27. novembra, 3, 10, 17. i 24. decembra 1998.

56. Otac podnosioca predstavke je, u svojstvu njegovog pravnog zastupnika, 2. maja 2000. uputio pisani zahtjev načelniku Oblasne uprave za izvršenje sankcija Ministarstva unutrašnjih poslova, gospodinu Boyku, tražeći da održi povjerljiv sastanak sa podnosiocem predstavke kako bi razgovarali o stvarima vezanim za njegovu predstavku podnijetu Evropskom sudu za ljudska prava. Pošto je 15. maja 2000. ponovo podnio zahtjev, 23. maja je dobio dozvolu za običnu posjetu, 5. juna 2000. godine.

57. Otac podnosioca predstavke se 16. maja 2000. zamjeniku ministra unutrašnjih poslova žalio da na njegov zahtjev za povjerljiv sastanak od 2. maja 2000. nije odgovoreno.

58. U dopisu od 14. jula 2000. zamjenik direktora Državne uprave za izvršenje sankcija, gospodin V. A. Lyovochkin, odgovorio je da je gospodin Boyko ocu podnosioca predstavke dao dozvolu da ga posjeti 5. juna 2000. i da je posjeta održana kada je i planirano. On je dodao da, u skladu sa članom 40 Zakonika o kazneno-popravnom radu, advokatu može biti izdata dozvola za povjerljiv razgovor sa klijentom ako pokaže svoju dozvolu za rad i ličnu kartu.

D. Ocjena dokaza i činjenice koje je utvrdila Komisija

59. Pošto su činjenice u ovom predmetu bile sporne, Komisija je, uz pomoć strana u postupku, sprovela istragu u okviru koje su usmene izjave dali sljedeći svjedoci: podnosilac predstavke, roditelji podnosioca predstavke, Bronislav S. Stichinskiy, zamjenik ministra pravde; gospodin Drishchenko, zamjenik Glavnog državnog tužioca; Ivan V. Shtanko, zamjenik Ministra unutrašnjih poslova; Petro A. Yaremkiv, upravnik zatvora u Ivano-Frankivsku; Bogdan V. Kachur, zatvorski ljekar; Stanislav V. Prokhmitskiy, medicinski tehničar; Yuriy M. Pindus, pomoćnik upravnika zatvora, koji je bio na dužnosti 3. septembra 1998; Fedir O. Savchuk, pomoćnik upravnika zatvora, koji je bio na dužnosti tokom noći između 2. i 3. septembra 1998; Igor P. Ivashko, zamjenik upravnika zatvora; Yaroslav M. Pavlyuk, zamjenik načelnika bloka za izolaciju; Valentin M. Nabiulin, načelnik Odjeljenja za nadzor nad blokovima za izolaciju i zatvorima u Državnoj upravi za izvršenje sankcija; Olexsand V. Kmyta, zamjenik načelnika Oblasne uprave Ministarstva unutrašnjih poslova u Ivano-Frankivsku; i Anatolij O. Boyko, načelnik Oblasne uprave za izvršenje sankcija Ministarstva unutrašnjih poslova.

Nalazi Komisije mogu se sumirati na sljedeći način.

1. Navodno zlostavljanje podnosioca predstavke koje su počinili zatvorski službenici

60. Podnosilac predstavke je pred delegacijom Komisije dao izjavu da je bio pretučen 2. septembra 1998, nakon što su ga istog dana posjetili roditelji. Tokom te posjete, on je svojim roditeljima rekao da je bio tučen i da su mu govorili da je zvijer. Roditelji podnosioca predstavke su pred delegacijom Komisije izjavili da im je sin 2. septembra 1998. rekao da je bio tučen i ponižavan. Komisija je, međutim, primijetila da je podnosilac predstavke pred njenom delegacijom negirao da je bio tučen prije 2. septembra 1998. Ona je stoga smatrala da nije utvrđeno da je podnosilac predstavke bio tučen prije 2. septembra 1998.

61. Kad su u pitanju događaji 2. septembra 1998, podnosilac predstavke je pred delegacijom Komisije izjavio da je, nakon posjete njegovih roditelja tog dana, bio odveden u „sobu-bioskop“ gdje su ga četiri osobe, uključujući gospodina Pavlyuka, zamjenika načelnika bloka za izolaciju, čekale sa palicom. Tri puta su od njega tražili da „kaže sve“, ali pošto je odbio bio je udaran po nogama, bedrima, leđima i grudima. Vratio se u svoju ćeliju i do jutra ispisao četiri stranice papira, koje su uključene u ovaj predmet.

62. U nastavku, podnosilac predstavke je izjavio da su ga tukli 10, 14. i 22. septembra 1998. Jednog dana, tokom rutinskog pretresa njegove ćelije, bilo mu je naređeno da se skine, kako bi se pretresla njegova odjeća. Kada je ostao go, bio je pretučen. Bilo mu je naređeno da leži na podu licem okrenut nadolje, sa rukama iza glave. U vezi sa ovim, delegaciji Komisije je pomenuo ime K. Y. Hrevnina.

63. Komisija je smatrala da opis događaja podnosioca predstavke sadrži brojne detalje i elemente koje ne možete očekivati da pronađete u izmišljenoj priči. Ona je, međutim, primijetila da nije bilo nikakve bilješke o bilo kakvom dešavanju u vezi sa zlostavljanjem koje je podnosilac predstavke opisao. Komisija je prihvatila da se podnosilac predstavke mogao plašiti da se požali ili piše bilo kome, kao što je on rekao. Ipak, ona je teško prihvatila ovaj argument, imajući u vidu da se on nije plašio da 2. septembra svojim roditeljima kaže da je bio tučen. Štaviše, zatvorski psihijatar ga je vidio 25. septembra 1998. i nije zabilježio bilo kakve probleme u vezi sa njegovim zdravstvenim stanjem ili neakvim povredama. Komisija je dodala da je u izvještaju ljekara od 28. oktobra 1998, koji je podnosilac predstavke potpisao, zaključeno da nije pokazivao bilo kakve znake prebijanja i da je njegovo zdravstveno stanje bilo zadovoljavajuće.

64. Komisija je u nastavku zabilježila da je podnosilac predstavke 28. oktobra 1998. potpisao pisanu izjavu kojom je potvrdio da zatvorska uprava prema njemu propisno postupa, da protiv njega nije upotrebljavana fizička sila, da su disciplinske mjere koje su mu bile izrečene bile opravdane i da su pritužbe njegovih roditelja bile neosnovane. Ona je uzela u obzir činjeni-

cu da je, pred delegacijom Komisije, podnosilac predstavke negirao sadržaj svoje izjave, i ukazala na to da praksa zatvorske uprave, koja od zatvorenika zahtijeva da pismeno potvrde da zatvorski službenici prema njima propisno postupaju, daje razloga za sumnju.

65. U vezi sa tvrdnjom koju su roditelji podnosioca predstavke iznijeli pred delegacijom Komisije, da je poslije navodnog prebijanja i mučenja 2. septembra 1998. on, u rano jutro 3. septembra 1998, prebačen u Neurološku bolnicu u Čukopovskom (*Chukopovskiy*) i tamo smješten na odjeljenje intenzivne njege, gdje mu je transfuzijom data krv, Komisija je primijetila da je, iako je podnosilac predstavke tvrdio da je poslije posjete roditelja 2. septembra bio pretučen, on sam negirao da je bio prebačen u bolnicu. Ovo je potvrđeno izjavama zatvorskog ljekara, medicinskog tehničara, pomoćnika upravnika koji je tada bio na dužnosti i zamjenika upravnika, koje je delegacija Komisije saslušala. Uz to, nije postojala bilo kakva dokumentacija koja bi dokazivala da je podnosilac predstavke bio primljen u bolnicu pomenutog dana. U vezi sa ovim, Komisija nije smatrala da je izjava roditelja podnosioca predstavke uvjerljiva ili pouzdana.

66. Komisija je utvrdila da nema medicinskih ili drugih materijalnih dokaza koji potvrđuju da je podnosilac predstavke pretrpio povrede kao rezultat zlostavljanja od strane zatvorskih službenika u zatvoru u Ivano-Frankivsku, kako je on tvrdio. Ona je uzela u obzir činjenicu da je podnosilac predstavke negirao da je bio tučen prije 2. septembra 1998. i da je bio prebačen u bolnicu poslije tog dana, i da su svjedoci od kojih je delegacija Komisije uzela usmene izjave potvrdili da zatvorski službenici nijesu upotrebljavali bilo kakvu silu, 2, 10, 14. i 22. septembra. Komisija je stoga zaključila da je nemoguće van razumne sumnje dokazati da je podnosilac predstavke u zatvoru bio zlostavljan, kao što je on tvrdio.

2. *Istraga u vezi sa tvrdnjama podnosioca predstavke i njegovih roditelja*

67. Roditelji podnosioca predstavke su 4. septembra 1998. poslali pritužbu oblasnom tužiocu, tvrdeći, između ostalog, da su saznali da su ga zatvorski službenici tukli i ponižavali. Slične tvrdnje su 11. septembra 1998. iznijeli direktoru Državne uprave za izvršenje sankcija. On je 12. oktobra 1998. obavijestio oca podnosioca predstavke da istragom nije utvrđeno da je protiv njegovog sina korišćena bilo kakva fizička sila ili da ga je zatvorska uprava ponižavala ili mu ograničavala prava. Naveo je i da je ovo pismeno potvrdio i sam podnosilac predstavke.

68. Roditelji podnosioca predstavke su 23. oktobra 1998. od oblasnog tužioca, Oblasne uprave Ministarstva unutrašnjih poslova i upravnika zatvora zatražili da se formira nezavisna ljekarska komisija koja bi ispitala zdravstveno stanje podnosioca predstavke. Oni su tvrdili da su zatvorenici u ovom

zatvoru mučeni, što je za posljedicu imalo to da je jedan od njih, gospodin Kuznetsov, pokušao da se ubije, ili je pak neko pokušao da ga ubije. Zamjenik načelnika Oblasne uprave Ministarstva unutrašnjih poslova je 30. oktobra 1998. obavijestio majku podnosioca predstavke da je njena pritužba u vezi sa navodnim mučenjem podnosioca predstavke ispitana i da je utvrđeno da je neosnovana, i da ljekarski pregled podnosioca predstavke nije otkrio bilo kakve tragove mučenja. Shodno tome, nije bilo razloga da se formira ljekarska komisija kako bi se ispitale njene tvrdnje. Upravnik zatvora je 3. novembra 1998. obavijestio roditelje podnosioca predstavke da je njihov zahtjev odbijen pošto nije bilo tragova mučenja ili upotrebe bilo kakvog oblika fizičke sile protiv podnosioca predstavke, a da je njegovo zdravstveno stanje zadovoljavajuće. Dopisom od 20. novembra 1998. upućenim roditeljima podnosioca predstavke, zamjenik oblasnog tužioca je potvrdio da je podnosilac predstavke 28. oktobra 1998. bio podvrgnut ljekarskom pregledu koji je pokazao da su njihove tvrdnje neosnovane. Osim toga, zamjenik oblasnog tužioca je 2. novembra 1998. Glavnom tužiocu poslao dopis kojim ga je izvijestio o rezultatima istrage sprovedene u vezi sa, između ostalog, tvrdnjama da je podnosilac predstavke bio fizički mučen. Dopisom je potvrđeno da je podnosilac predstavke 25. septembra bio podvrgnut detaljnom ljekarskom pregledu koji nije otkrio bilo kakve fizičke povrede.

69. Komisija je zabilježila da je otac podnosioca predstavke 8. decembra 1998. iz Državne uprave za izvršenje sankcija primio dopis u kom se navodi da je detaljna istraga pokazala da je njegova pritužba u vezi sa pokušajem da se njegov sin ubije neosnovana i da je zdravstveno stanje njegovog sina zadovoljavajuće. Istraga na nacionalnom nivou je završena 5. marta 1999. odlukom višeg tužioca u vezi sa krivičnom prijavom roditelja podnosioca predstavke protiv oblasnog tužioca. Viši tužilac je odbio da pokrene krivični postupak pošto nije utvrđeno da je izvršeno krivično djelo.

70. Komisija je utvrdila da istovremeno ne postoji nikakva dokumentacija koja bi sadržala podatke o bilo kakvoj istrazi koju su domaće vlasti sprovele povodom tvrdnji roditelja podnosioca predstavke u vezi sa događajima iz septembra 1998. Ona nije vidjela nijedan dokument koji dokazuje da su bilo kakve domaće vlasti, osim onih direktno uključenih u događaje u vezi kojih su se roditelji podnosioca predstavke žalili, sprovele istragu. Osim toga, izvještaj ljekara od 28. oktobra 1998. je sačinjen skoro dva mjeseca poslije navodnog zlostavljanja podnosioca predstavke, koga ni zatvorski ljekar ni zatvorski psihijatar nijesu videli od 23. aprila do 25. septembra 1998. godine.

3. *Uslovi u zatvoru u kojim je podnosilac predstavke čekao izvršenje smrtne kazne*

71. Komisija je utvrdila da su osmorica zatvorenika koji su čekali izvršenje smrtne kazne u zatvoru u Ivano-Frankivsku, uključujući podnosioca predstavke, bili držani u pojedinačnim ćelijama, bez mogućnosti da komuni-

ciraju sa drugim zatvorenicima. Ćelija podnosioca predstavke je bila dimenzija 2 x 5 x 3 m. U njoj su postojali otvoreni nužnik, umivaonik sa slavinom sa hladnom vodom, dva kreveta, sto i mala klupa pričvršćeni za pod, centralno grijanje i prozor sa rešetkama. Podnosilac predstavke je imao neke knjige, novine, šah, zalihu sapuna i toalet papira i nešto voća i druge hrane. Tokom posjete delegacije Komisije 24. i 25. novembra 1998, ćelija je bila pretjerano ugrijana, naročito u poređenju sa drugim prostorijama u zatvoru. Svijetlo je bilo upaljeno 24 časa dnevno, a radio koji je radio preko centralnog razglaša je gašen tokom noći. Zatvorski čuvari su često gledali zatvorenike kroz špijunku na vratima ćelije, što je ove lišavalo svake vrste privatnosti. Ćelija je bila svježe okrećena, iz čega se može zaključiti da je prije dolaska delegacije Komisije bila u lošijem stanju. Komisija je prihvatila tvrdnju podnosioca predstavke da od 24. februara do 24. marta 1998. u njegovoj ćeliji nije bilo slavine ili umivaonika, već je postojala samo mala cijev za vodu na zidu blizu nužnika, i da je voda mogla biti puštena samo iz hodnika, a da su zidovi bili pokriveni fekalijama i da je kofa za spiranje nužnika bila odnijeta. Komisija je zaključila da je ova tvrdnja podnosioca predstavke – koju država nije osporila – uvjerljiva.

72. Komisija je takođe prihvatila tvrdnju podnosioca predstavke da je do maja 1998. prozor u njegovoj ćeliji bio zamračen i da mu nije bilo dozvoljeno da izlazi u dnevne šetnje na svježem vazduhu.

73. Kad su u pitanju zahtjevi roditelja podnosioca predstavke da ga posjete, Komisija je utvrdila da su, ako se izuzme zahtjev roditelja od 19. juna 1998, svi bili usvojeni. Roditelji su podnijeli zahtjev da posjete svog sina 19. septembra 1997. i 4. marta, 8. aprila, 22. jula, 2. novembra i 1. decembra 1998. Dozvola im je data 7. oktobra 1997. i 4. marta, 22. aprila, 20. avgusta, 17. novembra i 11. decembra 1998, za posjete koje su se desile 4. decembra 1997. i 4. marta, 12. juna, 2. septembra i 26. novembra 1998. i 4. januara 1999. Komisija je primijetila da su zahtjevi roditelja da posjete podnosioca predstavke bili odobravani uglavnom tako što bi im posjeta bila odobrena na dan koji je dva ili tri mjeseca nakon dana kog je zahtjev podnijen. Pored toga, dvojica čuvara su bili prisutni tokom posjeta i bili ovlašćeni da prekinu razgovor ukoliko bi smatrali da su roditelji ili podnosilac predstavke govorili bilo šta „neistinito“.

74. Kad je u pitanju prepiska podnosioca predstavke, Komisija je zabilježila da je podnosilac predstavke od Oblasne uprave Ministarstva unutrašnjih poslova dozvolu da pošalje pismo svojim rođacima prvi put tražio 17. decembra 1997. Poslije toga je poslao pisma roditeljima 19. i 26. novembra 1997, 31. decembra 1997, i 5, 16, 20. i 30. januara, 3. februara, 11. marta, 6. aprila, 15. maja, 17. juna, 6. jula, 10. avgusta, 15. septembra, 22. oktobra, 13. novembra i 11. decembra 1998. On je primio pisma od roditelja 18. i 29. septembra, 19. oktobra, 20. novembra i 24. decembra 1997, i 16. i 26. januara, 6, 10. i 23. februara, 14. i 16. marta, 17. aprila, 14. maja, 1. i 8. juna, 1. i 30. jula, 20.

avgusta, 29. septembra, 10, 22. i 27. oktobra, 4, 20, 26. i 30. novembra i 4, 17. i 21. decembra 1998.

75. Komisija nije mogla jasno zaključiti da li su podnosilac predstavke ili njegovi roditelji tražili dozvolu da sveštenik dođe i posjeti podnosioca predstavke. Ona je ipak utvrdila da, mada je sveštenik posjetio podnosioca predstavke 26. decembra 1998, nakon što je on to zahtjevao 22. decembra 1998, nije bilo redovnih posjeta sveštenika zatvorenicima.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

A. Ustav Ukrajine

76. Prema članu 8, stavovi 2 i 3, Ustav je neposredno primjenljiv. Garantovano je pravo na pokretanje postupka za zaštitu ustavnih prava i sloboda pojedinca i građanina, neposredno na osnovu Ustava.

77. Član 9, stav 1 predviđa da su međunarodni ugovori koji su na snazi i koje je kao obavezujuće prihvatio parlament Ukrajine (*Verkhovna Rada*), dio nacionalnog zakonodavstva.

78. Član 15, stav 3 zabranjuje cenzuru.

79. Prema članu 19, pravni poredak u Ukrajini se zasniva na načelu da niko ne može biti prinuđen da čini nešto što nije predviđeno zakonom. Od državnih vlasti i organa lokalne samouprave i njihovih činovnika se zahtjeva da djeluju isključivo u skladu sa ovim načelom, u okviru svojih ovlašćenja, i na način predviđen Ustavom i zakonima Ukrajine.

80. Član 22 predviđa da su ljudska i građanska prava i slobode garantovani i da ne mogu biti umanjeni usvajanjem novih ili izmjenama postojećih zakona.

81. Prema članu 29, stavovi 2 i 4, niko ne može biti uhapšen ili zadržan u pritvoru osim na osnovu obrazložene sudske odluke i na osnovu i u skladu sa pravilima propisanim zakonom. Svako ko je uhapšen ili zadržan mora bez odlaganja biti obaviješten o razlozima za njegovo hapšenje ili zadržavanje, obaviješten o svojim pravima i mora mu, od trenutka zadržavanja, biti omogućeno da se brani sam ili uz pomoć advokata.

82. Prema članu 55, stavovi 2 i 4, svakome se garantuje pravo da osporava odluke, radnje ili propuste državnih vlasti, organa lokalne samouprave i sudskih vlasti i činovnika. Nakon što iscrpi sve domaće pravne lijekove, svako ima pravo da traži zaštitu svojih prava i sloboda pred odgovarajućim međunarodnim sudskim institucijama ili pred odgovarajućim organima međunarodnih organizacija čija je Ukrajina članica ili u čijem radu učestvuje.

83. Prema članu 59, svako ima pravo na pravnu pomoć. Takva pomoć se pruža besplatno u slučajevima predviđenim zakonom. Svako ima slobodu da izabere ko će braniti njegova prava. U Ukrajini, advokatska komora

(*адвокатура*) obezbjeđuje odbranu i pruža pravnu pomoć pred sudovima i drugim državnim organima.

84. Član 63, stav 3 predviđa da osuđena osoba uživa sva ljudska i građanska prava, koja se mogu ograničiti samo na osnovu zakona, i to sudskom odlukom.

85. Prema članu 64, ljudska i građanska prava i slobode garantovani Ustavom se ne mogu ograničavati, osim u slučajevima predviđenim Ustavom.

B. Zakonski propisi o uslovima pod kojima se čeka izvršenje smrtne kazne

86. Uslovi pod kojima se čeka izvršenje smrtne kazne u zatvorskom sistemu u Ukrajini su bili uređeni najprije Instrukcijom o uslovima zatvaranja osoba osuđenih na smrtnu kaznu od 20. aprila 1998. godine (u daljem tekstu „Instrukcija“), a kasnije Privremenim mjerama o uslovima zatvaranja osoba osuđenih na smrt u blokovima za izolaciju od 25. juna 1999. godine (u daljem tekstu „Privremene mjere“).

87. Instrukcija je propisivala da se, nakon što kazna postane pravosnažna, osobe osuđene na smrt drže izolovano od drugih zatvorenika u posebno uređenim ćelijama. Osim u izuzetnim slučajevima, u jednoj ćeliji nije moglo biti više od dva takva zatvorenika. Površina koja se mora obezbijediti jednom zatvoreniku je bila 4 kvadratna metra u pojedinačnoj ili 3 kvadratna metra u ćeliji za dva zatvorenika. Za svakog zatvorenika je obezbijediavan poseban ležaj sa posteljinom. Oni su morali da nose uniformu rezervisanu za naročito opasne osuđeničke povratnike. Određeni su bili i njihov pravni položaj i obaveze. Instrukcija je određivala i koliko česte mogu biti posjete rodbine i koliko pisama zatvorenici mogu poslati i primiti: njima je bila dozvoljena jedna posjeta mjesečno i mogli su poslati jedno pismo mjesečno. Nije bilo ograničenja u pogledu prepiske koju su mogli dobijati. Oni su mogli dobiti dva mala paketa godišnje. Jednom dnevno im je bila dozvoljena jednočasovna šetnja na svježem vazduhu. Van ćelija su im bile vezivane ruke. Nije im bilo dozvoljeno da rade.

88. Zatvorenicima je takođe bilo dozvoljeno da čitaju knjige, časopise i novine posuđene iz zatvorske biblioteke i/ili kupljene putem zatvorske službe za snabdijevanje; oni su mogli dobijati novčane uplate, u svojim ćelijama su mogli držati lične stvari i hranu, mogli su kupovati hranu i sredstva za ličnu higijenu u zatvorskoj kantini dva puta mjesečno (vrijednosti do visine zakonom određene minimalne zarade), i igrati društvene igre. Oni su se mogli sretati sa svojim advokatima u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom. Zdravstvena njega je takođe obezbijediavana u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom.

89. Zatvorenici su mogli ulagati pritužbe državnim vlastima. Takve pritužbe su morale biti poslate u roku od tri dana. Pritužbe poslate javnom tužiocu nijesu pregledane.

90. Privremene mjere su, u poređenju sa Instrukcijom, proširile prava osoba osuđenih na smrt. Konkretno, zatvorenicima je dozvoljeno osam sati sna tokom noći; oni su mogli da prime šest pošiljki i tri mala paketa godišnje, kupe hranu i sredstva za ličnu higijenu u zatvorskoj kantini (vrijednosti do visine 70% zakonom određene minimalne zarade), mole se, čitaju literaturu o religiji i primaju posjete sveštenika i šalju pisane pritužbe državnim organima. Bilo im je dozvoljeno da šalju i primaju pisma bez ograničenja i da primaju posjete rodbine jednom mjesečno u trajanju do dva sata. Zatvorski službenik je morao biti prisutan tokom ovih posjeta. Sastanci sa advokatima radi obezbijedivanja pravne pomoći su morali biti organizovani u skladu sa zakonodavstvom o kazneno-popravnom radu.

C. Zakon o pritvoru iz 1993. godine (u daljem tekstu „Zakon“)

91. Prema Zakoniku o krivičnom postupku, pritvor je preventivna mjera koja se može izreći okrivljenom ili osumnjičenom za krivično djelo za koje se može izreći kazna zatvora ili osuđenoj osobi čija presuda još nije izvršena.

92. Prema članu 8, stav 4 Zakona, osobe osuđene na smrt čija kazna nije postala pravosnažna trebalo je da budu držane odvojeno od svih ostalih zatvorenika.

93. Član 9, stav 1 Zakona predviđa, između ostalog, da pritvorenici imaju pravo: (a) da budu branjeni u skladu sa pravilima krivičnog prava; (b) da budu upoznati sa pravilima o pritvoru; (c) da provedu jedan sat dnevno u šetnji; (d) da dvaput mjesečno dobiju pošiljku težine do 8 kg i da primaju neograničene novčane uplate i novčane iznose putem doznaka ili ličnom dostavom; (e) da kupuju hranu i sredstva za ličnu higijenu u vrijednosti do visine jedne zakonom određene minimalne mjesečne zarade (plaćajući pisanim nalogom); (f) da koriste svoju garderobu i obuću i da uz sebe drže dokumente i bilješke koje se tiču njihovog krivičnog postupka; (g) da koriste televizore koje su dobili od rodbine ili drugih osoba, društvene igre, novine i knjige posuđene iz biblioteke u zatvoru u kom su prethodno boravili ili kupljene u prodavnici; (h) da pojedinačno vrše vjerske rituale i koriste literaturu o religiji i predmete izrađene od poluplemenitih materijala u vezi sa njihovim vjervanijama, pod uslovom da to ne vodi povredi pravila koja se primjenjuju u pritvorskim ustanovama ili ograničenjima prava drugih; (i) da spavaju osam sati tokom noći, za koje vrijeme se od njih ne može zahtjevati da učestvuju u suđenjima ili da rade bilo šta drugo, osim u slučajevima vanredne opasnosti; i (j) da ulažu pritužbe i molbe i šalju pisma državnim organima i službenicima u skladu sa procedurom propisanom članom 13 Zakona.

94. Prema članu 11, zatvorenicima se moraju obezbijediti svakodnevni uslovi u skladu sa sanitarnim i higijenskim standardima. Površina ćelije ne sme biti manja od 2,5 kvadratnih metara po osobi. Zatvorenicima se moraju, besplatno i u skladu sa pravilima koja propisuje Vlada, obezbijediti hrana,

pojedinačni ležaj sa posteljinom i drugi proizvodi i svakodnevne potrepštine. Ako je potrebno, njima se mora obezbijediti odjeća i obuća uobičajenog kvaliteta.

95. Prema članu 12, stav 1, uprava ustanove u kojoj se pritvorenik nalazi može dati dozvolu da ga posjeti rodbina ili druge osobe (u načelu, jednom mjesečno u trajanju do dva sata), ali samo uz pismeno odobrenje istražitelja, istražnog organa ili suda koji je nadležan za predmet pritvorenika. Prema stavu 4 istog člana, zatvorenici imaju pravo da ih posjeti branilac, koga mogu vidjeti nasamo bez ograničenja u pogledu broja posjeta i njihovog trajanja, od trenutka od kada je advokat u pitanju ovlašten da djeluje u njihovo ime, pri čemu takvo ovlaštenje mora pismeno potvrditi osoba ili organ u čijoj je predmet nadležnosti.

96. Prema članu 13, stav 1, zatvorenici mogu razmjenjivati pisma sa svojom rodbinom i drugim osobama i preduzećima, ustanovama i organizacijama, uz pismenu dozvolu organa nadležnog za njihov predmet. Kada kazna počne da teče, prepiska ne podliježe nikakvim ograničenjima.

D. Zakonik o kazneno-popravnom radu (u daljem tekstu „Zakonik“)

97. U skladu sa članom 28 Zakonika (Glavne odlike režima u kaznenim ustanovama), glavne odlike režima u kaznenim ustanovama su: obavezna izolacija i stalan nadzor nad osuđenim osobama, tako da bude isključena svaka mogućnost da vrše krivična djela ili druga djela protiv društva; stroga i kontinuirana kontrola nad njihovim izvršavanjem obaveza; i različiti uslovi zatvaranja u zavisnosti od karaktera i težine krivičnog djela i ličnosti i ponašanja osuđene osobe.

Osuđene osobe moraju nositi uniformu. One moraju biti pretresane; pretrese tijela moraju vršiti osobe onog pola kog je osoba koja se pretresa. Prepiska se pregleda, a pošiljke i paketi otvaraju i provjeravaju. Stroga interna rutina i stroga pravila moraju biti uspostavljeni u ustanovama za kazneno-popravni rad.

Osuđenim osobama je u ustanovama za kazneno-popravni rad zabranjeno da drže novac i dragocjenosti, ili druge, pravilima određene stvari. Kada se pronađu novac ili dragocjenosti, moraju se oduzeti i, po pravilu, prenijeti na Državu u skladu sa obrazloženom odlukom upravnika ustanove, koju mora potvrditi tužilac.

Internim pravilima ustanove mora biti određena lista stvari koje osuđene osobe mogu posjedovati, uz dozvoljen broj ili količinu svake od ovih stvari i proceduru koja se primjenjuje za oduzimanje stvari čija je upotreba zabranjena u ustanovama za kazneno-popravni rad.

Prema odredbama Zakonika, osuđenim osobama je dozvoljeno da kupuju hranu i sredstva za ličnu higijenu (plaćajući pismenim nalogom), da pri-

maju posjete, da primaju pošiljke, poštanske pakete i novac putem doznaka, da se dopisuju i šalju novac rodbini putem doznaka.

98. Član 37, stav 1 (Kupovina hrane i sredstava za higijenu) predviđa da je osuđenim osobama dozvoljeno da kupuju hranu i sredstva za higijenu, koja se plaća pisanim nalogima, novcem koji je primljen putem doznaka.

99. Član 40 predviđa, između ostalog, da advokat može dobiti dozvolu da vidi svog klijenta ako pokaže svoju radnu dozvolu i ličnu kartu. Posjete nijesu ograničene u pogledu broja i dužine trajanja i, na zahtjev advokata, mogu biti sprovedene bez prisustva zatvorskog stražara.

100. Prema članu 41 (Prijem pošiljki i malih paketa za osobe osuđene na kaznu zatvora), osuđene osobe koje se nalaze u ustanovama za kazneno-popravni rad (*виправно-трудова колонія*) mogu u toku godine primiti: sedam pošiljki u ustanovama sa opštim režimom (*колонія заіальної режиму*), šest pošiljki u ustanovama sa strogim režimom (*колонія посиленої режиму*) i pet pošiljki u ustanovama sa strogim specijalnim režimom (*колонія суворої режиму*). Osuđene osobe koje se nalaze u ustanovama za obrazovni rad (*колонія виховно-трудова*) mogu u toku godine primiti: deset pošiljki u ustanovama sa opštim režimom i devet pošiljki u ustanovama sa strogim režimom.

Osuđenici koji svoju kaznu izdržavaju u zatvoru ne mogu dobijati pošiljke.

Bez obzira na režim pod kojim služe kaznu, osuđenici mogu primiti najviše dva mala paketa godišnje, i mogu kupovati štampu i knjige koristeći sistem za nabavke, bez ograničenja.

Količina pošiljki i malih paketa svih vrsta nije ograničena za osuđenike koji se nalaze u kampovima za kazneno-popravni rad (*виправно-трудова колонія-їоселення*).

Na ustanovama za kazneno-popravni rad je da svojim internim propisima utvrde listu namirnica i sredstava za ličnu higijenu koja osuđenici mogu primati u pošiljkama i malim paketima, kao i proceduru za njihov prijem i dostavljanje osuđenicima.

101. Prema članu 42 (Prijem i slanje novca osuđenih osoba putem doznaka), osuđenici mogu primiti neograničen iznos novca putem doznaka, kao i slati novac svojoj rodbini i, ukoliko to dozvoli uprava ustanove za kazneno-popravni rad, i drugim osobama. Novac primljen putem doznaka se prebacuje na lični račun osuđenika.

102. Član 43, stav 2 (Prepiska osoba osuđenih na kaznu zatvora) propisuje da osuđenici koji se nalaze u zatvoru mogu primati poštu bez ograničenja i slati pisma po sljedećim pravilima: oni koji služe kaznu pod opštim režimom mogu slati jedno pismo mjesečno, a oni pod strogim režimom jedno pismo svaka dva mjeseca.

E. Zakon o javnom tužilaštvu

103. Prema članu 12, stav 1 Zakona o javnom tužilaštvu, javni tužilac postupa po zahtjevima i pritužbama u vezi sa povredama prava građana i pravnih lica, izuzev po pritužbama koje su u nadležnosti sudova. Stav 4 istog člana propisuje da je na odluku tužioca moguće uložiti žalbu višem tužiocu i, u izvjesnim slučajevima, sudu. Stav 5 istog člana propisuje da je odluka glavnog državnog tužioca konačna.

104. Prema članu 38, tužilac ili njegov zamjenik ima ovlaštenje da od suda zahtjeva bilo kakvu dokumentaciju iz predmeta u kojem je donijeta presuda ili druga odluka koja je stupila na snagu. Ukoliko postoji bilo koji osnov za ponovno otvaranje postupka, tužilac može osporavati presudu suda ili bilo koju drugu odluku.

105. Prema članu 44, stav 1, pitanja nad kojima javni tužilac vrši kontrolu su: poštovanje pravila u pritvorskim jedinicama, ustanovama za kazno-popravni rad i drugim ustanovama u kojima se izvršavaju kazne ili mjere prinude koje je odredio sud; poštovanje pravila i uslova za zadržavanje ili kažnjavanje lica u takvim ustanovama; poštovanje prava osoba u ovim ustanovama; način na koji određeni organi vrše dužnosti koje imaju prema krivičnom pravu; i sprovođenje zakona o izvršenju sankcija.

Javni tužilac može u bilo koje doba posjetiti mjesta na kojima se nalaze pritvorena lica, ustanove u kojim osuđena lica izdržavaju kazne ili ustanove u kojima se vrši obavezni korektivni ili vaspitni rad, da bi sproveo saslušanja ili pregledao dokumente na osnovu kojih su osobe pritvorene, uhapšene ili osuđene ili na osnovu kojih su im određene prinudne mjere; on takođe može ispitivati zakonitost naređenja, predloga i odluka koje donose upravni organi takvih ustanova, prekidati primjenu takvih akata, ulagati pravne lijekove protiv njih ili ih poništavati kada nijesu u skladu sa zakonom, i zahtjevati od službenih lica da daju objašnjenja u vezi sa povredama pravila do kojih je došlo.

III. RELEVANTNA DOKUMENTA SAVJETA EVROPE

A. Rezolucija 1097 (iz 1996. godine) Parlamentarne skupštine o ukidanju smrtne kazne u Evropi

106. U svojoj Rezoluciji, Skupština je osudila pogubljenja koja su navodno nedavno izvršena u Letoniji, Litvaniji i Ukrajini. Ona je posebno osudila Ukrajinu jer je, po svemu sudeći, pogazila svoje obećanje da će uvesti moratorijum na izvršenje smrtnih kazni po pristupanju Savjetu Evrope. Ona je pozvala ovu zemlju da poštuje svoje obećanje u vezi sa uvođenjem moratorijuma na smrtne kazne i trenutnim ukidanjem smrtne kazne, upozoravajući je da će dalje nepoštovanje njenih obaveza, posebno izvršavanje pogubljenja, imati posljedice u skladu sa Naredbom br. 508 (1995).

B. Rezolucija 1112 (iz 1997. godine) o poštovanju obaveze da se stavi moratorijum na izvršenje smrtne kazne koju je Ukrajina prihvatila po ulasku u Savjet Evrope

107. Skupština je ovom Rezolucijom potvrdila da je dobila zvaničnu informaciju da je u prvoj polovini 1996. u Ukrajini izvršeno 89 pogubljenja, i izrazila žaljenje zbog toga što joj ukrajinske vlasti nijesu priložile informaciju o broju pogubljenja izvršenih u drugoj polovini te godine. Skupština je bila posebno šokirana da čuje da su pogubljenja u Ukrajini pokrivena velom tajnosti, pri čemu se o njima izgleda ne obavještavaju čak ni porodice zatvorenika, i da su pogubljeni zatvorenici bili sahranjivani u neobilježene grobove. Ona je osudila Ukrajinu zbog toga što nije ispunila svoje obećanje da će staviti moratorijum na smrtne kazne, osudila pogubljenja do kojih je došlo, i zahtjevala od Ukrajine da smjesta ispuni svoje obaveze i zaustavi izvršenje svih smrtnih kazni.

C. Rezolucija 1179 (iz 1999. godine) i Preporuka 1395 (iz. 1999. godine) o poštovanju obaveza i obećanja koja je Ukrajina dala

108. U ovim tekstovima, Skupština je istakla da Ukrajina očigledno nije ispunila svoja obećanja (212 osoba je pogubljeno između 9. novembra 1995. i 11. marta 1997, prema zvaničnim izvorima). Istovremeno, ona je primijetila da je od 11. marta 1997. u Ukrajini na snazi *de facto* moratorijum na izvršenje smrtnih kazni. Skupština je zahtjevala da moratorijum bude potvrđen *de jure* i da *Verkhovna Rada* (parlament) ratifikuje Protokol br. 6 uz Konvenciju. Ona je istakla značaj *de facto* moratorijuma na smrtne kazne i snažno istakla da će, ukoliko se pogubljenja nastave, akreditivi ukrajinske parlamentarne delegacije biti poništeni na sljedećoj sjednici Skupštine, u skladu sa pravilom 6 njenog Poslovnika.

IV. IZVJEŠTAJI EVROPSKOG KOMITETA ZA SPRJEČAVANJE MUČENJA I NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI KAŽNJAVANJA (CPT)

109. Delegacija CPT posjetila je mjesta na kojima se nalaze lica lišena slobode u Ukrajini 1998, 1999. i 2000. Izvještaji o sve tri posjete su objavljeni 9. oktobra 2002, zajedno sa odgovorima Vlade Ukrajine.

A. Izvještaj o posjeti 1998. godine

110. Posjeta delegacije, koja se odvijala od 8. do 24. februara 1998, bila je prva periodična posjeta CPT Ukrajini. Tokom ove posjete, delegacija je obišla, između ostalih, i Istražni zatvor (SIZO – „istražna izolaciona ustanova“) br. 313/203 u Harkovu. U vrijeme posjete u prizemlju zgrade br. 2 bilo je

smješteno petnaest zatvorenika osuđenih na smrt, premda je, kao što je zabilježeno u fusnoti izvještaja, delegacija dobila uvjerenja da se od 11. marta 1997. poštuje *de facto* moratorijum na smrtne kazne.

111. U svom izvještaju (st. 131), CPT je od početka istakao svoju ozbiljnu zabrinutost zbog uslova u kojim su ovi zatvorenici bili zatvoreni i zbog režima koji je na njih primjenjivan. Zabilježeno je da su zatvorenici osuđeni na smrt obično bili smješteni po dvojica u ćeliji, pri čemu je ćelija bila površine 6,5 do 7 kvadratnih metara. U ćelijama nije bila dostupna prirodna svjetlost, prozori su bili zamračeni metalnim pločama. Vještačko svjetlo, koje je stalno bilo uključeno, nije uvijek bilo dovoljno jako, što je za posljedicu imalo to da su neke ćelije bile mračne. Da bi provjetrili prostorije, zatvorenici su mogli povući konopac kojim bi se otvorao jedan poklopac. Pored toga, ćelije su bile vrlo vlažne i prilično hladne (st. 132).

Oprema u ćelijama je u izvještaju opisana kao osnovna, a sastojala se od metalnog kreveta i/ili platforme za spavanje (postavljenih tankim dušekom, posteljinom sumnjive čistoće i čebetom, očigledno nedovoljnim da zaštiti od hladnoće), police i dvije uske hoklice. Trebalo je da zatvorenici budu u mogućnosti da slušaju radio programe putem zvučnika ugrađenog u zidu ćelije, ali delegaciji je rečeno da je radio funkcionisao samo sporadično (*ibid.*).

Sve ćelije su imale toalete koji nijesu bili odvojeni od ostatka ćelije; posljedica toga je bilo to da je zatvorenik koji je koristio toalet to radio pred očima zatvorenika s kojim je dijelio ćeliju. Kad su u pitanju sredstva za održavanje lične higijene, zatvorenici osuđeni na smrt su bili u jednako teškoj situaciji kao i mnogi drugi zatvorenici; stvari kao što su sapun i pasta za zube su bile deficitarne (*ibid.*).

Dalje je primijećeno da zatvorenici osuđeni na smrt nemaju nikakav oblik aktivnosti van svojih ćelija, čak ni sat vremena šetnje na otvorenom. Oni su u najboljem slučaju svoje ćelije mogli napuštati jednom nedjeljno kad bi se tuširali, i jednom mjesečno na sat vremena ako bi im bilo dozvoljeno da prime posjetu porodice. Aktivnosti u ćeliji sastojale su se od čitanja i slušanja radija, kada je radio. Pored mjesečnih posjeta koje su neki zatvorenici primali, kontakt sa ljudima je u suštini bio ograničen na povremene posjete pravoslavnog svještenika ili kontakt sa medicinskim osobljem, koje je sa zatvorenicima razgovaralo kroz rešetku na vratima ćelije (st. 133).

112. CPT je svoje nalaze sumirao na sljedeći način (st. 134):

„Ukratko, zatvorenici osuđeni na smrt su bili zaključani 24 časa dnevno u svojim ćelijama, u vrlo ograničenom životnom prostoru i bez pristupa prirodnom svjetlu i sa ponekad vrlo slabim vještačkim svjetlom, bukvalno bez aktivnosti koje bi ispunile njihovo vrijeme i sa veoma malim mogućnostima za kontakt s ljudima. Većina njih je bila držana u tako štetnim uslovima tokom značajnog vremenskog perioda (koji se kretao od deset mjeseci do preko dvije godine). Takva situacija može biti u potpunoj saglasnosti sa propisima koji su na snazi u Ukrajini, a tiču se postupanja prema zatvorenicima osuđenim na smrt.

Ipak, to ne mijenja činjenicu da, prema mišljenju CPT, ovo predstavlja nečovječno i ponižavajuće postupanje.“

CPT je u nastavku zabilježio da je delegacija primila brojne pritužbe od zatvorenika osuđenih na smrt u vezi sa činjenicom da su im nedostajale informacije o njihovoj pravnoj situaciji (o razvoju događaja u njihovim predmetima, o tome da li je nešto preduzeto u vezi sa zahtjevima da se predmet ponovo razmatra, o ispitivanju njihovih pritužbi itd.) (st. 138).

113. U svom odgovoru na izvještaj o posjeti 1998, Vlada Ukrajine je zabilježila da su brojni organizacioni i praktični koraci preduzeti kako bi se riješili problemi koje je primjetio CPT. Konkretno, Privremene mjere su uvedene kako bi se zatvorenicima osuđenim na smrt obezbijedilo da ih rodbina posjećuje jednom mjesečno, da ih posjećuje advokat kako bi dobili pravnu pomoć, da ih posjećuje sveštenik i da primaju i šalju poštu bez ograničenja. Dalje je navedeno:

- (i) da će zatvorenici osuđeni na smrt imati svakodnevne šetnje na svježem vazduhu i da je u ovu svrhu 196 jardi istražnih zatvora obnovljeno i opremljeno;
- (ii) da su, kako bi se poboljšali osvjetljenost prirodnim svjetlom i provjetrenost svih ćelija, roletne i metalne ploče uklonjene sa prozora ćelija; i
- (iii) da su, kako bi zatvorenici osuđeni na smrt bili obaviješteni o svojim pravima i pravnom položaju, izvodi iz Privremenih mjera istaknuti na zidovima svake ćelije.

B. Izvještaj o posjeti 1999. godine

114. Delegacija CPT je posjetila Ukrajinu od 15. do 23. jula 1999, i tom prilikom ponovo obišla SIZO br. 313/203 u Harkovu gdje su, u to vrijeme, bila zatvorena 23 zatvorenika osuđena na smrt. U izvještaju se navodi da su u periodu od prethodne posjete nastupile izvjesne promjene. Konkretno, ćelije su imale prirodno svjetlo, bile su bolje opremljene i zatvorenicima je omogućeno da na sat vremena dnevno budu na svježem vazduhu, mada je primijećeno da tamo nemaju dovoljno prostora da bi vježbali (st. 34 i 35). U izvještaju se dalje navodi da je značajan napredak načinjen u pogledu prava zatvorenika da primaju posjete rodbine i da se dopisuju (st. 36). Ipak, CPT je primjetio izvjesne neprihvatljive uslove zatvaranja, uključujući činjenicu da su zatvorenici nastavili da provode 23 od 24 sata dnevno u svojim ćelijama i to da su mogućnosti za kontakt sa ljudima ostale vrlo ograničene (st. 37).

C. Izvještaj o posjeti 2000. godine

115. Treća posjeta Ukrajini trajala je od 10. do 21. septembra 2000, a tokom nje je delegacija posjetila, između ostalih, Istražni zatvor (SIZO) br. 15

u Simferopolju (*Simferopol*). CPT je pozdravio odluku ukrajinskih vlasti da ukinu smrtnu kaznu i zabilježio da su smrtne kazne izrečene protiv većine od oko 500 zatvorenika zamijenjene kaznom doživotnog zatvora.

116. Uprkos ovim promjenama, CPT je istakao da je postupanje prema ovoj kategoriji zatvorenika ozbiljan razlog za zabrinutost (st. 67). Zabilježeno je da su, u skladu sa privremenom instrukcijom izdatom u julu 2000, dok se čeka otvaranje dva odjeljenja visokog stepena bezbjednosti posebno namijenjenih zatvoreniciima osuđenim na smrt, takvi zatvorenici podvrgnuti strogom zatvorskom režimu (st. 68). Iako je životni prostor u ćelijama uglavnom zadovoljavajući i iako su u svim posjećenim ustanovama počeli radovi na renoviranju ćelija, postojali su značajni nedostaci u pogledu dostupnosti prirodnog svjetla, kvaliteta vještačkog svjetla i ventilacije (st. 69). Pored toga, zatvorenici osuđeni na doživotni zatvor su bili zatvoreni u svojim ćelijama 23 i po sata dnevno bez bilo kakvih organizovanih aktivnosti i, kad su u pitanju aktivnosti van njihovih ćelija, imali su pravo na pola sata šetnje na otvorenom, koja se odvijala u neprihvatljivim uslovima. Nije bilo bukvalno nikakvog kontakta sa ljudima: od stupanja na snagu instrukcije iz jula 2000, posjete rodbine su bile zabranjene, a zatvoreniciima je dozvoljeno da šalju samo jedno pismo svaka dva mjeseca, mada nije bilo ograničenja u pogledu prijema pisama (st. 70).

117. U svom odgovoru na Izvještaj, Vlada Ukrajine je pomenula dalje izmjene propisa kojim je omogućeno da osuđeni na kaznu doživotnog zatvora provedu na svježem vazduhu jedan sat dnevno i da prime dvije porodične posjete mjesečno, u trajanju do četiri sata. Pored toga, da bi se obezbijedio odgovarajući dotok svjetlosti, metalne roletne su uklonjene sa prozora svih ćelija.

PRAVO

I. OCJENA ČINJENIČNOG STANJA KOJU JE NAČINIO SUD

118. Sud podsjeća na svoju ustaljenu praksu prema kojoj su, prije 1. novembra 1998, utvrđivanje i provjera činjenica u sistemu ustanovljenom Konvencijom bile stvari kojima se bavila prevashodno Komisija (nekadašnji čl. 28, st. 1 i čl. 31 Konvencije). Iako zaključci Komisije u pogledu činjenica ne obavezuju Sud, te on ima slobodu da donese svoju sopstvenu ocjenu na osnovu cjelokupnog materijala koji posjeduje, on će, ipak, samo u izuzetnim okolnostima koristiti svoja ovlašćenja u ovom pogledu (vidi, među ostalim izvorima, *Akdivar i drugi protiv Turske*, presuda od 16. septembra 1996, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, str. 1214, st. 78).

119. Imajući u vidu složenost činjeničnog stanja u ovom predmetu, uključujući brojne svjedoke i veliku količinu dokaznog materijala u vidu dokumenata, Sud smatra da je Komisija pristupila svom zadatku, ocjeni dokaza,

sa potrebnom pažnjom, pažljivo razmatrajući okolnosti koje su išle u prilog tvrdnjama podnosioca predstavke, kao i one okolnosti koje su dovodile u sumnju vjerodostojnost ovih tvrdnji. On stoga prihvata onakvo činjenično stanje kakvo je utvrdila Komisija.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 3 KONVENCIJE

120. Član 3 Konvencije propisuje sljedeće:

„Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, ili nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.“

A. Navodno zlostavljanje podnosioca predstavke u zatvoru

121. Pred delegacijom Komisije, podnosilac predstavke je tvrdio da je bio pretučen 2. septembra 1998, nakon posjete roditelja, i ponovo 10, 14. i 22. septembra 1998. Njegovi roditelji su izjavili da im je tokom posjete 2. septembra podnosilac predstavke rekao da je bio tučen i ponižavan. Oni su još izjavili da je podnosilac predstavke 3. septembra 1998. odveden u bolnicu zbog posljedica prebijanja i mučenja kojem je bio izložen u zatvoru.

122. Pošto je razmotrila pritužbu u skladu sa strogim standardima koji se primjenjuju prilikom tumačenja člana 3 Konvencije, Komisija je zaključila da nije dokazano „van razumne sumnje“ da je došlo do zlostavljanja koje podrazumijeva minimalni stepen ozbiljnosti.

123. Sud, kao i Komisija, smatra da na osnovu dokaza, usmenih i pismenih, nije dokazano u dovoljnoj mjeri da je podnosilac predstavke u zatvoru u Ivano-Frankivsku bio zlostavljan i da je na taj način povrijeđen član 3 Konvencije.

124. Sud u skladu sa tim zaključuje da, u pogledu ove pritužbe, nije došlo do povrede člana 3.

B. Ocjena o tome da li je istraga bila odgovarajuća

125. Sud ponovo ističe da, kada pojedinac iznese dokazivu tvrdnju o tome da je bio podvrgnut zlostavljanju od strane službenih lica, nezakonito i u suprotnosti sa članom 3 Konvencije, ta odredba, tumačena zajedno sa opštom obavezom države propisanom u članu 1, da „jemči svakome u [svojoj] nadležnosti prava i slobode određene ... Konvencijom“, zahtjeva da bude sprovedena djelotvorna zvanična istraga. Takva istraga, kao i ona koja se zahtjeva u skladu sa članom 2, treba da bude podobna da dovede do toga da odgovorni budu identifikovani i kažnjeni (vidi, u vezi sa članom 2 Konvencije, *McCann i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 27. septembra 1995, Series A no. 324, str. 49, st. 161; *Kaya protiv Turske*, presuda od

19. februara 1998, *Reports* 1998-I, str. 324, st. 86; i *Yaşa protiv Turske*, presuda od 2. septembra 1998, *Reports* 1998-VI, str. 2438, st. 98).

126. U svom izvještaju Komisija je utvrdila da su pritužbe roditelja podnosioca predstavke o tome da je on zlostavljan u zatvoru predstavljale dokazive tvrdnje i da su, pošto su pritužbe uložene, državni organi izgleda sprovedli nekakvu istragu povodom tvrdnji koje su roditelji iznijeli. Međutim, Komisija nije bila zadovoljna zbog toga što istraga nije bila dovoljno detaljna i djelotvorna da bi ispunjavala zahtjeve postavljene članom 3 Konvencije. Konkretno, bilo je zaključeno da je bilo neprimjereno to što zatvorski ljekar (za razliku od zatvorskog psihijatra) nije pregledao podnosioca predstavke sve do 28. oktobra 1998, što je bilo skoro dva mjeseca nakon što su roditelji pisali oblasnom tužiocu 4. septembra 1998, a do kada bi bilo kakvi znaci navodnog zlostavljanja vjerovatno nestali. Komisija je u nastavku primijetila da odluke nacionalnih vlasti koje su joj priložene ne sadrže detaljno obrazloženje o razlozima za odbacivanje pritužbi koje su podnijeli roditelji podnosioca predstavke. Uz to je zabilježeno da ne postoje nikakve bilješke iz tog perioda u vezi sa istragom koje bi pokazale, korak po korak, prirodu istrage koja je sprovedena u vezi sa optužbama, i da se čini da u takve istrage nijesu bile uključene bilo kakve vlasti osim onih koje su u neposrednoj vezi sa slučajem. U ovakvim okolnostima, Komisija je zaključila da su istrage bile površne i nepažljive i da nijesu pokazale bilo kakvo ozbiljno nastojanje da se otkrije šta se stvarno desilo u zatvoru u septembru 1998. godine.

127. U okviru svog odlučivanja o dokazima koji su pred njim, Sud prihvata zaključke i obrazloženja Komisije i zaključuje da državne vlasti dokazivu tvrdnju podnosioca predstavke da je bio zlostavljan u zatvoru nijesu ispitali u okviru djelotvorne istrage, kao što zahtjeva član 3 Konvencije.

128. U ovom pogledu je, stoga, došlo do povrede člana 3 Konvencije.

C. Uslovi pod kojim je podnosilac predstavke čekao izvršenje smrtne kazne

129. U svojoj inicijalnoj predstavi, podnosilac predstavke je istakao da je njegovo pravo da vidi porodicu bilo ograničeno, da mu je zabranjeno da šalje i prima poštu, i da mu nije bilo dozvoljeno da gleda televiziju ili da ima bilo kakvu komunikaciju sa spoljašnjim svijetom. Takođe mu nije bilo dozvoljeno da vidi sveštenika.

130. Kao što je Sud istakao u mnogim prilikama, član 3 Konvencije izražava jednu od najosnovnijih vrijednosti demokratskog društva. On apsolutno zabranjuje mučenje ili nečovječno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, nezavisno od okolnosti i ponašanja žrtve (vidi *Labita protiv Italije* [GC], br. 26772/95, st. 119, ECHR 2000-IV).

131. Prema praksi Suda, da bi zlostavljanje spadalo u opseg člana 3 Konvencije, ono mora dostići minimalni stepen ozbiljnosti. Ocjena ovog mini-

malnog stepena ozbiljnosti je relativna; ona zavisi od svih okolnosti slučaja, kao što su trajanje postupanja, njegove fizičke i psihičke posljedice i, u nekim slučajevima, pol, starost i zdravstveno stanje žrtve (vidi, među drugim izvorima, *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 18. januara 1978, Series A no. 25, str. 65, st. 162). Osim toga, kada razmatra da li je postupanje „ponižavajuće“ u smislu člana 3, Sud će uzeti u obzir to da li je svrha postupanja bila da se osoba ponizi i omalovaži i da li je ono, kad su u pitanju posljedice, nepovoljno uticalo na njenu ličnost na način suprotan članu 3. Međutim, ne treba shvatiti da odsustvo takve svrhe isključuje mogućnost da je došlo do povrede ovog člana (vidi *Peers protiv Grčke*, br. 28524/95, st. 67–68 i 74, ECHR 2001-III; i *Valašinas protiv Litvanije*, br. 44558/98, st. 101, ECHR 2001-VIII).

132. Sud dosljedno ističe da patnja i poniženje o kojim se radi moraju u svakom slučaju biti veći od one patnje i poniženja koji su neizbježni element zakonitog postupka ili kazne. Mjere kojim se osoba lišava slobode mogu često uključivati takav element. Prema članu 3 Konvencije, država mora da obezbijedi da osoba bude zatvorena u uslovima koji odgovaraju njenom ljudskom dostojanstvu, da način i metod izvršenja te mjere tu osobu ne izlažu neprijatnostima ili teškoćama koje imaju intenzitet koji prevazilazi stepen patnje koji neizbježno ide uz zatvaranje i da, s obzirom na praktične zahtjeve koje nosi sa sobom boravak u zatvoru, zdravlje i dobrobit takve osobe budu adekvatno obezbijeđeni (vidi *Kudła protiv Poljske* [GC], br. 30210/96, st. 92–94, ECHR 2000-XI).

133. Osim toga, kao što je Sud istakao u predmetu *Soering*, današnji stavovi prema smrtnoj kazni u Državama ugovornicama su relevantni za ocjenu o tome da li je bio prekoračen prihvatljivi stepen patnje ili poniženosti (vidi *Soering protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 7. jula 1989, Series A no. 161, str. 41, st. 104). Kada je smrtna kazna izrečena, lične prilike osuđene osobe, uslovi u kojim je ona zatvorena i dužina perioda koji prethodi pogubljenju su primjeri faktora koji mogu dovesti do toga da postupanje prema osuđenoj osobi ili njeno kažnjavanje budu u suprotnosti sa zabranom propisanom članom 3 (*ibid.*). Kada se ocjenjuju uslovi u zatvoru, u obzir se moraju uzeti kumulativne posljedice takvih uslova, kao i konkretne tvrdnje podnosioca predstavke (vidi *Dougoz protiv Grčke*, br. 40907/98, st. 46, ECHR 2001-II, i *Kalashnikov protiv Rusije*, br. 47095/99, st. 95, ECHR 2002-VI).

134. Sud primjećuje da se podnosilac predstavke žalio na određene aspekte uslova pod kojim je boravio u zatvoru u Ivano-Frankivsku, gdje je čekao izvršenje smrtno kazne koju mu je 12. septembra 1995. izrekao Oblasni sud u Ivano-Frankivsku, a 22. februara 1996. potvrdio Vrhovni sud. On, u vezi sa ovim, ponavlja da se Konvencija primjenjuje, u odnosu na svaku Državu ugovornicu, samo na događaje koji su nastupili poslije njenog stupanja na snagu u odnosu na tu Državu. Sud stoga ima nadležnost da odlučuje samo o pritužbama podnosioca predstavke koje se odnose na period poslije 11. septembra 1997, kada je Konvencija stupila na snagu u odnosu na Ukrajinu. Međutim,

prilikom ocjenjivanja posljedica koje su uslovi u zatvoru imali na podnosioca predstavke, Sud može uzeti u obzir ukupno vrijeme tokom kog je on bio u zatvoru, uključujući period prije 11. septembra 1997, kao i uslove pod kojim je on bio zatvoren u tom periodu (vidi *Kalashnikov*, citirano gore, st. 96).

135. Sud dalje primjećuje da je podnosilac predstavke bio zatvoren pod presudom na smrt sve dok ona u junu 2000. nije zamijenjena kaznom doživotnog zatvora. Kao što je gore navedeno (vidi st. 106–108), upotreba smrtno kazne u Ukrajini je bila snažno i u više navrata kritikovana u rezolucijama Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope, u kojoj je zabilježeno da je između 9. novembra 1995. i 11. marta 1997. u ovoj zemlji izvršeno ukupno 212 pogubljenja. Ipak, predsjednik Ukrajine je kasnije proglasio *de facto* moratorijum na izvršenje smrtno kazne; 29. decembra 1999. Ustavni sud je proglasio neustavnim odredbe Krivičnog zakonika koje su se odnosile na smrtnu kaznu; a 22. februara 2000. smrtna kazna je ukinuta zakonom i zamijenjena kaznom doživotnog zatvora (vidi gore st. 11). Podnosilac predstavke je osuđen na smrt u decembru 1995, nekih petnaest mjeseci nakon što je moratorijum stupio na snagu. Sud prihvata da je, do formalnog ukidanja smrtno kazne i trenutka kada je njegova kazna izmijenjena, podnosilac predstavke morao biti u stanju određene neizvjesnosti, straha i patnje u vezi sa svojom sudbinom. Ipak, on smatra da se opasnost da će kazna biti izvršena, a sa njom i prateća osjećanja straha i patnje koja trpe osuđeni na smrt, morala smanjivati kako je vrijeme prolazilo i kako je *de facto* moratorijum ostajao na snazi.

136. Kad su u pitanju uslovi u kojima je podnosilac predstavke čekao izvršenje smrtno kazne, Sud je uzeo u obzir zaključke delegacije Komisije i posebno njihove zaključke u vezi veličine, osvjetljenja i grijanja ćelije podnosioca predstavke, a takođe i one u vezi prakse u pogledu dnevnih šetnji na otvorenom, prepiske podnosioca predstavke i posjeta rodbine koje je primao. On uzima u obzir činjenicu da je delegacija detaljno ispitala pritužbe podnosioca predstavke, posvećujući posebnu pažnju tokom svoje posjete uslovima na mjestu na kom je podnosilac predstavke bio zatvoren. Imajući ovo u vidu, Sud smatra da se može osloniti na zaključke delegacije Komisije.

137. Sud je takođe uzeo u obzir dokumente koje su strane u postupku priložile, a koji se odnose na period nakon 26. oktobra 1999, kada je Komisija usvojila svoj izvještaj, do 2. juna 2000, kada je presuda podnosiocu predstavke zamijenjena kaznom doživotnog zatvora, kao i relevantne djelove izvještaja CPT koji pokrivaju ovaj period.

138. Podnosilac predstavke je u vrijeme ubistava za koje je okrivljen imao 19 godina. Dvadeset drugog februara 1996. je smješten da čeka izvršenje smrtno kazne u zatvoru u Ivano-Frankivsku, kada je Vrhovni sud potvrdio smrtnu kaznu (vidi gore st. 10).

139. Sud primjećuje da je na dan kada je delegacija Komisije posjetila zatvor u Ivano-Frankivsku, tamo u pojedinačnim ćelijama bilo zatvoreno osam zatvorenika koji su čekali izvršenje smrtno kazne, bez mogućnosti da komu-

niciraju sa drugim zatvorenicima. Njih su zatvorski čuvari često posmatrali kroz špijunku na vratima ćelije. Svijetlo je bilo upaljeno 24 časa dnevno, a radio je bio ugašen samo noću.

140. Sud dalje zapaža nalaz Komisije da do maja 1998. zatvorenicima osuđenim na smrt nijesu bile dozvoljene dnevne šetnje na otvorenom, da su prozori na njihovim ćelijama bili potpuno zamračeni i da je to promijenjeno neposredno pred posjetu delegacije. Kada je delegacija posjetila ćeliju podnosioca predstavke, vidjela je da je ona bila svježe okrečena, sa neograđenim nužnikom i umivaonikom sa hladnom vodom, dva kreveta, stolom i malom klupom koji su bili pričvršćeni za pod, centralnim grijanjem i prozorom sa rešetkama. Tamo su bile neke knjige, novine, šahovski komplet, zaliha sapuna i toalet papira, nešto voća i druge hrane. Sud primjećuje da je tokom posjete delegacije u novembru 1998. utvrđeno da je ćelija podnosioca predstavke bila pretjerano ugrijana, posebno u poređenju sa ostalim ćelijama u zatvoru. On prihvata zaključak Komisije da su uslovi prije novembra 1998. bili veoma loši.

141. Kad su u pitanju posjete rodbine podnosiocu predstavke, Sud se oslanja na zaključak Komisije da su dva čuvara bila prisutna kada su ga posjećivali roditelji, i da su oni bili ovlašćeni da prekinu razgovor podnosioca predstavke i njegovih roditelja kada bi smatrali da neko od njih govori nešto „neistinito“. Sa izuzetkom njihovog zahtjeva od 19. juna 1998, svi zahtjevi roditelja podnosioca predstavke da ga posjete su bili odobreni. Međutim, posjete su se odvijale uglavnom dva do tri mjeseca nakon što su zahtjevi podnijeti i nije ih moglo biti više od dvanaest godišnje.

142. Sud primjećuje da Komisija nije mogla sa dovoljnom sigurnošću da utvrdi da li su podnosilac predstavke ili njegovi roditelji tražili dozvolu da ga posjeti sveštenik. Međutim, može se reći da u vrijeme kada je podnosioca predstavke posjetio sveštenik, 26. decembra 1998, pošto je on to zahtjevao 22. decembra 1998, nikakav sveštenik nije redovno posjećivao zatvorenike, jer Instrukcija nije predviđala takve posjete.

143. Kad je u pitanju prepiska podnosioca predstavke, Sud primjećuje da, iako je prema Instrukciji imao pravo da pošalje više od dvanaest pisama godišnje, njemu do septembra 1997. to nije bilo dozvoljeno.

144. Na osnovu velike količine dokumenata koje su kao dokaze priložile strane u postupku i činjenica koje je utvrdila Komisija tokom svoje posjete zatvoru u Ivano-Frankivsku relativno brzo nakon što je smrtna kazna podnosiocu predstavke postala pravosnažna i nakon što je Konvencija stupila na snagu u odnosu na Ukrajinu, Sud je u mogućnosti da utvrdi detaljan opis uslova u kojim je podnosilac predstavke bio zatvoren od 1996. nadalje, a posebno između 11. septembra 1997, dana kada je Konvencija stupila na snagu u odnosu na Ukrajinu, i maja 1998, kada je Instrukcija počela da se primjenjuje u zatvoru u Ivano-Frankivsku.

145. Sud s posebnom zabrinutošću gleda na to što je podnosilac predstavke, kao i drugi zatvorenici osuđeni na smrt, najmanje do maja 1998. bio

zaključan 24 časa dnevno u ćeliji sa veoma ograničenim životnim prostorom, u kojoj su prozori bili zamračeni, što je za posljedicu imalo to da nije bila dostupna dnevna svjetlost, kao i na to što nije bila obezbijedena šetnja na svježem vazduhu i što je bilo malo ili nimalo mogućnosti za aktivnosti koje bi ispunile vrijeme, ili za kontakt s ljudima. U skladu sa zapažanjima CPT u vezi s tim što su osuđeni na smrt u Ukrajini bili zatvoreni u sličnim uslovima, Sud smatra da je zatvaranje podnosioca predstavke u neprihvatljivim uslovima ove vrste predstavljalo povredu člana 3 Konvencije. U slučaju podnosioca predstavke, situacija je bila pogoršana činjenicom da je, od 24. februara 1998. do 24. marta 1998, on bio zatvoren u ćeliji u kojoj nije bilo slavine ili umivaonika, već je postojala samo mala cijev u zidu blizu nužnika, a voda je mogla biti puštena samo iz hodnika, gdje su zidovi bili prekriveni fekalijama i gdje je kofa za spiranje nužnika bila odnijeta. Situacija podnosioca predstavke je dalje pogoršana činjenicom da je tokom perioda o kojem je riječ on bio osuđen na smrtnu kaznu, iako je, kao što je pomenuto gore u stavovima 11 i 135, moratorijum bio na snazi od 11. marta 1997.

146. Sud smatra da u ovom predmetu nema dokaza da je postojala jasna namjera da se podnosilac predstavke ponizi ili omalovaži. Međutim, iako je pitanje da li je svrha postupanja bila da ponizi ili omalovaži žrtvu faktor koji treba uzeti u obzir, odsustvo takve svrhe ne mora da znači da nije bilo povrede člana 3 (vidi *V. protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [GC], br. 24888/94, st. 71, ECHR 1999-IX, i *Kalashnikov*, gore citirano, st. 101). On smatra da su uslovi zatvaranja koje je podnosilac predstavke morao da trpi, naročito prije maja 1998, morali kod njega izazvati značajnu psihičku patnju, narušavajući njegovo ljudsko dostojanstvo.

147. Sud priznaje da je poslije maja 1998. došlo do suštinskih i progresivnih poboljšanja, kako po pitanju opštih uslova u kojima je bio zatvoren podnosilac predstavke tako i po pitanju režima primjenjivanog unutar zatvora. Konkretno, roletne kojima su prozori bili zamračeni su bile uklonjene, uvedene su dnevne šetnje na otvorenom i prava zatvorenika na posjete i prepisku su bila proširena. Uprkos tome, Sud primjećuje da je do dana uvođenja ovih poboljšanja podnosilac predstavke u ovim štetnim uslovima bio zatvoren već skoro trideset mjeseci, uključujući i period od osam mjeseci nakon što je Konvencija stupila na snagu u odnosu na Ukrajinu.

148. Sud je takođe imao u vidu, kada je razmatrao materijalne uslove u kojim je podnosilac predstavke bio zatvoren i aktivnosti koje su mu bile na raspolaganju, da se Ukrajina tokom svoje sistematske tranzicije suočava sa ozbiljnim društvenim i ekonomskim problemima i da su se prije ljeta 1998. zatvorske vlasti borile sa teškim ekonomskim uslovima i bile okupirane implementacijom novog nacionalnog zakonodavstva i s njim povezanih propisa. Međutim, Sud smatra da nedostatak sredstava u principu ne može biti opravdanje za uslove u zatvorima koji su toliko loši da dostižu nivo postupanja koje je zabranjeno članom 3 Konvencije. Osim toga, ekonomski problemi s kojim

se Ukrajina suočava ne mogu nikako objasniti ili opravdati konkretne uslove zatvaranja za koje je u ovom predmetu, u stavu 145, utvrđeno da su bili neprihvatljivi.

149. U skladu s tim, u ovom pogledu je došlo do povrede člana 3 Konvencije.

III. NAVODNA POVREDA ČLANA 8 KONVENCIJE

150. U svojoj inicijalnoj predstavi, podnosilac predstavke se žalio da mu je bilo ograničeno pravo da vidi porodicu, da je spriječen da vidi advokata i da šalje i prima poštu, i da mu nije dozvoljeno da gleda televiziju i da ima bilo kakvu komunikaciju sa spoljašnjim svijetom.

151. Sud smatra da ove pritužbe mogu biti razmatrane u vezi sa članom 8 Konvencije, koji propisuje:

„1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javne vlasti neće se miješati u vršenje ovog prava, sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbjednosti, javne bezbjednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprječavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

152. Komisija je zaključila da je dokazano da je pravo podnosioca predstavke da prima posjete rodbine, koje je uključivalo i posjete njegovog zastupnika, gospodina Voskobojnikova, bilo ograničeno na jednu posjetu mjesečno i da su, tokom posjeta, dvojica čuvara bila prisutna i slušala razgovore, sa ovlaštenjem da intervenišu kada bi smatrali da su zatvorenik ili njegovi rođaci rekli nešto „neistinito“. Komisija je još utvrdila da je posjeta mogla biti otkazana ako je podnosiocu predstavke bila izrečena disciplinska kazna zbog kršenja zatvorskih pravila. Kad je u pitanju prepiska, Komisija je primijetila da je, iako je prema Instrukciji podnosilac predstavke mogao slati svojoj rodbini jedno pismo mjesečno i primati poštu bez ograničenja u pogledu broja pisama, njegova prepiska bila pod nadzorom.

153. Sud, slažući se sa Komisijom, smatra da gore pomenuta ograničenja predstavljaju miješanje javnih vlasti u uživanje prava podnosioca predstavke na privatni i porodični život i prepisku, garantovano članom 8, stav 1 Konvencije.

154. Takvo miješanje može biti opravdano samo ako su ispunjeni uslovi propisani u stavu dva ovog člana. Konkretno, da ne bi bilo u suprotnosti sa članom 8, takvo miješanje mora biti „u skladu sa zakonom“, mora služiti legitimnom cilju i biti „neophodno u demokratskom društvu“ za ostvarenje tog legitimnog cilja (vidi *Silver i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 25. marta 1983, Series A no. 61, str. 32, st. 84, i *Petra protiv Rumunije*, presuda od 23. septembra 1998, *Reports* 1998-VII, str. 2853, st. 36).

155. Sud prvo mora razmotriti da li je miješanje bilo „u skladu sa zakonom“. Ovaj izraz prvo zahtijeva da osporena mjera ima nekog osnova u domaćem pravu; on takođe ukazuje na kvalitet zakona o kojem je riječ, zahtijevajući da on bude dostupan osobi o kojoj je riječ, koja povrh toga mora biti sposobna da predvidi posljedice koje će on imati po nju, i da bude u skladu sa vladavinom prava (vidi *Kruslin protiv Francuske* i *Huvig protiv Francuske*, presude od 24. aprila 1990, Series A no. 176-A and B, str. 20, st. 27, i str. 52, st. 26, za svaku ponaosob).

156. Tvrdeći da su ovi zahtjevi ispunjeni, Država se u svojim pisanim zapažanjima pozivala na Zakon o pritvoru (u daljem tekstu „Zakon“) i Zakonik o kazneno-popravnom radu (u daljem tekstu „Zakonik“). U svojim daljim zapažanjima, ona se pozivala i na Instrukciju i Privremene mjere. Podnosilac predstavke je izjavio da su samo izvjesna interna pravila bila donijeta da bi se propisali uslovi pod kojima su bile zatvorene osobe koje su čekale izvršenje smrtno kazne.

157. Sud primjećuje da Zakon uređuje uslove zatvaranja do trenutka kada kazna postane pravosnažna. Sud još primjećuje da se, iako Zakonik propisuje opšta, osnovna pravila o uslovima zatvaranja, nadležne državne vlasti u ovom predmetu nijesu pozivale na njegove odredbe kada su obavještavale podnosioca predstavke i njegove roditelje o pravilima kojim su uređeni uslovi zatvaranja pod kojima se čeka izvršenje smrtno kazne.

158. Iz dokumenata koje su priložile strane u postupku i zaključaka Komisije o činjenicama, čini se da su, nakon što kazna postane pravosnažna, uslovi u kojim su bili zatvoreni osuđeni na smrt bili uređeni Instrukcijom koju su donijeli Ministarstvo pravde, Glavni tužilac i Vrhovni sud. Sud zapaža da je Instrukcija bila interni i neobjavljeni dokument koji nije bio dostupan javnosti.

159. Sud zapaža da je Instrukcija zamijenjena Privremenim mjerama, koje je odobrila Državna uprava za izvršenje sankcija 25. juna 1999. kao Naredbu br. 72 i registrovalo Ministarstvo pravde pod brojem 426/3716, a koje su stupile na snagu 11. jula 1999. i bile dostupne javnosti. Privremene mjere su proširile prava osoba osuđenih na smrt. Konkretno, zatvorenici su dozvoljeno da primaju šest pošiljki i tri mala paketa godišnje, da šalju i primaju pisma bez bilo kakvih ograničenja i da jednom mjesečno primaju posjete rodbine u trajanju do dva sata. Međutim, kao što je Komisija zabilježila, Privremene mjere nijesu bile primjenjivane na stvari na koje se žalio podnosilac predstavke, koje su se desile prije 11. jula 1999.

160. Sud smatra da se u ovakvim okolnostima ne može reći da je miješanje u pravo podnosioca predstavke na privatni i porodični život i prepisku bilo „u skladu sa zakonom“, što se zahtijeva prema članu 8, stav 2 Konvencije.

161. Uzimajući u obzir gore navedeni zaključak, Sud, kao i Komisija, smatra da je nepotrebno da razmatra da li je miješanje u ovom slučaju bilo „neophodno u demokratskom društvu“ radi ostvarenja legitimnog cilja čijem se ostvarenju teži u skladu sa značenjem člana 8, stav 2.

162. Stoga, došlo je do povrede člana 8 Konvencije.

IV. NAVODNA POVREDA ČLANA 9 KONVENCIJE

163. U svojoj inicijalnoj predstavi, podnosilac predstavke je tvrdio da mu nije bilo dozvoljeno da primi posjetu sveštenika.

164. Sud smatra da pritužba podnosioca predstavke treba da bude razmatrana u vezi sa članom 9 Konvencije, koji propisuje:

„1. Svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovjesti; ovo pravo uključuje slobodu promjene vjere ili uvjerenja i slobodu čovjeka da, bilo sam ili zajedno sa drugima, javno ili privatno, ispoljava vjeru ili uvjerenje molitvom, propovjedi, običajima i obredom.

2. Sloboda ispovijedanja vjere ili ubjeđenja može biti podvrgnuta samo onim ograničenjima koja su propisana zakonom i neophodna u demokratskom društvu u interesu javne bezbjednosti, radi zaštite javnog reda, zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

165. Država je tvrdila da podnosilac predstavke nikada nije tražio da ga posjeti sveštenik. Ovo je bilo osporeno, prema zaključcima Komisije, od strane roditelja podnosioca predstavke, ali i potkrijepljeno nedatiranim dokumentom koji je potpisao gospodin Y. M. Pavlyuk, zamjenik načelnika bloka za izolaciju. U svom dopisu od 12. oktobra 1998, u vezi s pritužbom roditelja podnosioca predstavke podnijete 11. septembra 1998, Državna uprava za izvršenje sankcija je ukazala na to da posjete sveštenika može odobriti Oblasna uprava Ministarstva unutrašnjih poslova u Ivano-Frankivsku.

166. Komisija nije mogla dovoljno jasno da utvrdi da li su roditelji podnosioca predstavke prije 22. decembra 1998. od državnih vlasti tražili dozvolu da podnosioca predstavke posjeti sveštenik. Međutim, Komisija je zaključila da je, na osnovu usmenih svjedočenja i dokumenata koji su joj priloženi, dokazano da podnosilac predstavke nije mogao da učestvuje u nedeljnim vjerskim obredima koji su bili dostupni drugim zatvorenicima i da je činjenica da ga sveštenik nije posjetio do 26. decembra 1998.

167. Sud prihvata zaključke Komisije i, kao i Komisija, smatra da ova situacija predstavlja miješanje u pravo podnosioca predstavke na „slobodu ... ispovijedanja vjere ili ubjeđenja“. Takvo miješanje je protivno članu 9 Konvencije, izuzev ako je „propisano zakonom“, služi jednom ili više legitimnih ciljeva propisanih u stavu 2 (člana 9) i „neophodno je u demokratskom društvu“ da bi se postigao jedan od ovih ciljeva.

168. Sud je, kada je razmatrao pritužbe podnosioca predstavke u vezi sa članom 8 Konvencije, već primjetio da su uslovi pod kojim su bile zatvorene osobe osuđene na smrt bili uređeni Instrukcijom koja, prema izvodima iz nje koje je priložila Država, nije osobama osuđenim na smrt davala pravo na posjetu sveštenika. Pored toga, Sud je već zaključio da Instrukcija ne ispunjava zahtjeve potrebne da bi bila smatrana „zakonom“ u smislu člana 8, stav 2 Konvencije.

169. Istina je da je Instrukcija zamijenjena Privremenim mjerama koje su stupile na snagu 11. jula 1999. Međutim, iako su one osobama koje su u zatvoru čekale izvršenje smrtne kazne garantovale pravo da se mole, čitaju literaturu u vezi sa religijom i primaju posjete sveštenika, Privremene mjere nijesu mogle biti primjenjene na stvari na koje se podnosilac predstavke žalio, a koje su se dešavale prije 11. jula 1999.

170. U ovakvim okolnostima, Sud zaključuje da miješanje u pravo podnosioca predstavke da ispovjeda vjeru ili ubjeđenja nije bilo „u skladu sa zakonom“, kao što zahtijeva član 9, stav 2 Konvencije. On smatra da je nepotrebno da razmatra da li je miješanje u ovom slučaju bilo „neophodno u demokratskom društvu“ radi ostvarenja legitimnog cilja čijem se ostvarenju teži u skladu sa članom 9, stav 2.

171. U skladu sa tim, došlo je do povrede člana 9 Konvencije.

V. PRIMJENA ČLANA 41 KONVENCIJE

172. Član 41 Konvencije propisuje:

„Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.“

A. Šteta

173. Podnosilac predstavke je tražio 2.580.000 ukrajinskih grivni (UAH) na ime nematerijalne štete.

174. Država je tvrdila da je zahtjev podnosioca predstavke za naknadu nematerijalne štete u vezi sa navodnom povredom člana 3 Konvencije u vezi sa uslovima u kojima je bio zatvoren čekajući izvršenje smrtne kazne i navodnim izostankom djelotvorne istrage povodom njegovih tvrdnji o zlostavljanju prekomjeran. Ona je zatražila od Suda da odredi pravično zadovoljenje, uzimajući u obzir svoju praksu u vezi sa sličnim pitanjima i ekonomsku situaciju u Ukrajini. Osim toga, ona je smatrala da je zahtjev podnosioca predstavke za naknadu nematerijalne štete u vezi sa navodnim zlostavljanjem neosnovan.

Država je još istakla da je zahtjev podnosioca predstavke za naknadu nematerijalne štete u vezi sa navodnom povredom člana 8 Konvencije u jedom dijelu neosnovan. Na kraju, ona je smatrala da bi sama odluka kojom se utvrđuje da je došlo do povrede članova 8 i 9 predstavljala odgovarajuću nadoknadu nematerijalne štete.

175. Sud, imajući u vidu svoje gore pomenute zaključke u vezi sa pritužbama podnosioca predstavke, smatra da je on pretrpio izvjesnu nematerijalnu štetu, koja je bila posljedica uslova u kojim je čekao izvršenje smrtne kazne, a koja ne može biti nadoknađena samom odlukom kojom se utvrđuje da je

došlo do povrede prava. Vršeci procjenu na bazi pravičnosti, Sud podnosiocu predstavke dodjeljuje 2.000 eura (EUR).

B. Sudski troškovi

176. Podnosilac predstavke je tražio ukupno 53.300 UAH na ime taksi i troškova koji su nastali u postupcima pred nacionalnim vlastima i pred organima ustanovljenim Konvencijom.

177. Država je osporila taj zahtjev. Ona je rekla da podnosilac predstavke nije potkrijepio svoj zahtjev priznanicama i računima i da su troškovi u pitanju bili prekomjerni i neopravdani.

178. Sud ponovo ističe da, kako bi troškovi bili dodijeljeni u skladu sa članom 41, mora biti dokazano da su oni zaista nastali i bili neophodni da bi se spriječila povreda Konvencije ili da bi se dobilo zadovoljenje zbog te povrede, i da ti troškovi moraju biti razumni u pogledu iznosa (vidi *Nilsen i Johnsen protiv Norveške* [GC], br. 23118/93, st. 62, ECHR 1999-VIII). Sud nije ubjeđen da su svi troškovi, ukupno više od 53.000 UAH, nužno nastali u vezi sa pritužbama podnijetim institucijama u Strazburu. On primjećuje da zahtjev podnosioca predstavke uključuje troškove rada njegovih advokata povezanog sa krivičnim postupkom pred nacionalnim sudovima. Međutim, ovi troškovi nijesu u vezi sa povredama članova 3, 8 i 9 Konvencije.

179. Imajući takođe u vidu da je podnosilac predstavke uspio samo u pogledu dijela svoje predstavke, i odlučujući na bazi pravičnosti, Sud podnosiocu predstavke dodjeljuje iznos od 1.000 EUR.

C. Kamata

180. Sud smatra da je primjereno da važeća kamatna stopa bude ona koja će se temeljiti na prosječnoj kamatnoj stopi na kredite Evropske centralne banke, na koju treba dodati još tri procentna poena.

IZ NAVEDENIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Zaključuje* da nije došlo do povrede člana 3 Konvencije kad je u pitanju navodno zlostavljanje podnosioca predstavke u zatvoru u Ivano-Frankivsku;
2. *Zaključuje* da je došlo do povrede člana 3 Konvencije kad je u pitanju to što nije sprovedena djelotvorna zvanična istraga navoda podnosioca predstavke o zlostavljanju u zatvoru u Ivano-Frankivsku;
3. *Zaključuje* da je došlo do povrede člana 3 Konvencije kad su u pitanju uslovi u kojima je podnosilac predstavke bio zatvoren, čekajući izvršenje smrtne kazne;
4. *Zaključuje* da je došlo do povrede člana 8 Konvencije;
5. *Zaključuje* da je došlo do povrede člana 9 Konvencije;

6. *Zaključuje*

- (a) da tužena država treba da plati podnosiocu predstavke, u roku od tri mjeseca, sljedeće iznose:
- (i) 2.000 EUR (dvije hiljade eura) na ime nematerijalne štete, izraženo u ukrajinskim grivnama po kursu važećem na dan izvršenja;
 - (ii) 1.000 EUR (hiljadu eura) na ime sudskih troškova, izraženo u ukrajinskim grivnama po kursu važećem na dan izvršenja;
 - (iii) iznos bilo kog poreza naplativog na gore pomenute iznose;
- (b) da će od dana isteka pomenuta tri mjeseca do isplate na navedenu svotu biti zaračunavana kamata koja se plaća samo na glavnicu po stopi koja odgovara povećanoj kreditnoj i kamatnoj stopi Evropske centralne banke, dodatno uvećanoj za tri procentna pona;

7. *Odbija* ostatak zahtjeva podnosioca predstavke za pravično zadovoljenje.

Presuda je izrađena na engleskom jeziku i dostavljena stranama u postupku 29. aprila 2003, u skladu sa pravilom 77, stavovi 2 i 3 Poslovnika Suda.

Michael O'Boyle
sekretar

Nicolas Bratza
predsjednik

U skladu sa članom 45, stav 2 Konvencije i pravilom 74, stav 2 Poslovnika Suda, ovoj presudi je priloženo odvojeno mišljenje ser Nicolasa Bratze.

N. B.
M. O'B.

ODVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE SER NICOLASA BRATZE

Ja se u potpunosti slažem sa zaključkom i obrazloženjem većine u vezi sa svim pitanjima, osim što bih ja o propustu zatvorskih vlasti da sprovedu djelotvornu zvaničnu istragu povodom tvrdnji podnosioca predstavke o zlostavljanju u zatvoru u Ivano-Frankivsku radije raspravljao u vezi sa članom 13 Konvencije nego u vezi sa takozvanim „proceduralnim aspektom“ člana 3.

Zaključujući da član 3 ima takav proceduralni aspekt, Sud se, kao i Komisija, poziva na svoju dobro ustanovljenu praksu u vezi sa članom 2 Konvencije, prema kojoj, kada postoje tvrdnje o nezakonitom lišavanju života, ta odredba zahtjeva da povodom takvih tvrdnji mora biti sprovedena djelotvorna zvanična istraga, pogodna da dovede do toga da se odgovorni otkriju i

kazne. Ovo mišljenje je jasno potvrđeno u presudi Suda u predmetu *Assenov i drugi protiv Bugarske* (presuda od 28. oktobra 1998, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII, str. 3290, st. 102–03), u kojoj je Sud zaključio da je došlo do proceduralne povrede člana 3 zbog toga što su nacionalne vlasti sprovele neadekvatnu istragu u vezi sa pritužbom prvog podnosioca predstavke da ga je policija surovo zlostavljala. Sud je tada primjetio da, ukoliko član 3 ne bi imao i takav proceduralni aspekt, opšta pravna zabrana mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja bi, uprkos svom suštinskom značaju, bila neefikasna i bilo bi moguće da službena lica krše prava osoba nad kojim imaju kontrolu bez ikakvog rizika da budu kažnjena.

Međutim, predmet *Assenov i drugi* je riješen prije nego što je Veliko vijeće donijelo presudu u predmetu *İlhan v. Turkey* ([GC], br. 22277/93, ECHR 2000-VII), u kojoj je Sud (odražavajući djelimično izdvojeno mišljenje gospodina Pellonpää iz Komisije) iznio izvjesne sumnje u pogledu ispravnosti analogije povučene između odredbi člana 2 i člana 3. Sud je istakao da, dok se može zaključiti da obaveza da se sprovede djelotvorna istraga u slučajevima smrti izazvanih, između ostalog, u akcijama oružanih snaga, proizilazi iz člana 2 kako bi se osiguralo da prava garantovana tim članom ne budu samo teoretska i iluzorna već praktična i djelotvorna, odredbe člana 2 sadrže zahtjev da pravo na život mora biti „zaštićeno zakonom“. Uz to, Sud je primjetio da se član 2 može odnositi i na situacije u kojima država, iz praktičnih razloga, mora biti ta koja će pokazati inicijativu jer je žrtva preminula, a okolnosti pod kojim je umrla su možda u najvećoj mjeri ostale poznate samo državnim službenicima (st. 91). Sud je u nastavku rekao:

„92. Član 3 je, međutim, formulisan nezavisno od člana 2. Pored toga, iako žrtva navodne povrede ove odredbe može biti u osjetljivoj situaciji, praktične potrebe u toj situaciji će se često razlikovati od slučajeva u kojima je upotrijebljeno smrtonosno sredstvo prinude ili u kojim je došlo do smrti pod sumnjivim okolnostima. Sud smatra da će zahtjev propisan članom 13 – da osobi koja iznosi dokazivu tvrdnju o povredi člana 3 mora biti obezbijeđen djelotvoran pravni lijek, u načelu takvoj osobi obezbijediti i zadovoljenje i neophodnu proceduralnu zaštitu od zlostavljanja od strane službenih lica. Praksom Suda je ustanovljeno da pojam djelotvornog pravnog lijeka u ovom kontekstu podrazumijeva obavezu sprovođenja detaljne i djelotvorne istrage podobne da dovede do otkrivanja i kažnjavanja odgovornih za bilo kakvo zlostavljanje, pri čemu osobi koja se žali na zlostavljanje mora biti omogućen djelotvoran pristup istražnom postupku (vidi presudu u predmetu *Aksoy protiv Turske* [od 18. decembra 1996, *Reports* 1996-III], str. 2287, st. 98). Da li je primjereno ili neophodno utvrditi proceduralnu povredu člana 3 će stoga zavistiti od okolnosti u konkretnom slučaju.“

U predmetu *İlhan*, Sud je utvrdio da je podnosilac predstavke pretrpio mučenje dok je bio u rukama oružanih snaga, a njegove pritužbe zbog izostanka bilo kakve djelotvorne istrage vlasti o uzrocima njegovih povreda su razmatrane u vezi sa članom 13, a ne članom 3 Konvencije. Ovaj predmet se

u ovom pogledu razlikuje od predmeta *Ilhan*, utoliko što Sud nije utvrdio da je dokazana materijalna povreda člana 3. I pored toga, ja smatram da bi bilo bolje da je, kao u tom predmetu (*ilhan*), pritužba podnosioca predstavke zbog izostanka djelotvorne zvanične istrage o njegovim tvrdnjama o zlostavljanju razmatrana u vezi sa članom 13 Konvencije.

Kako ja, ipak, dijelim mišljenje većine, ne samo o tome da su pritužbe roditelja podnosioca predstavke predstavljale dokazive tvrdnje o zlostavljanju o kojima je trebalo sprovesti istragu, već i o tome da je istraga koju su vlasti zapravo sprovele bila manjkava iz razloga koje je Sud utvrdio u svojoj presudi, nijesam glasao protiv zaključka o povredi člana 3 Konvencije u odnosu na ovo pitanje.